

Міністерство освіти і науки України
Чорноморський національний університет імені Петра Могили

**ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМУ – 2017:
стратегії країн Причорноморського регіону
в геополітичному просторі**

**XI Міжнародна науково-практична конференція
8–11 червня 2017 р., м. Миколаїв**

ТЕЗИ

конференція
**Функціонування та розвиток соціокультурного
середовища регіону у контексті національної безпеки:
міждисциплінарний вимір**

Миколаїв
2017

Ольвійський форум – 2017 : стратегії країн Причорноморського регіону в геополітичному просторі : XI міжнар. наук.-практ. конф. 8–11 черв. 2017 р., м. Миколаїв : тези доп. конф. Функціонування та розвиток соціокультурного середовища регіону у контексті національної безпеки : міждисциплінарний вимір / Чорном. нац. ун-т ім. Петра Могили. – Миколаїв : Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. – 76 с.

СЕКЦІЯ 1

Глобалізація та регіоналізація у контексті національної безпеки: держава і громадянське суспільство

УДК 316.7:351.746.1(477.7)

Мейжис І. А.,

д-р пед. наук, професор, завідувач кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СОЦІОКУЛЬТУРНІ СКЛАДОВІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Поняття національної безпеки, що з'явилося на початку ХХ ст., розвивалося за рахунок таких елементів, як військова, політична, економічна, енергетична, а згодом також безпека навколишнього середовища і кібер-безпека. Початок ХХІ ст. відзначився появою нового напрямку захисту безпеки, її соціокультурною складовою. Це, перш за все, пов'язано із першим етапом розпаду Російської колоніальної імперії та певною втратою нею соціокультурного впливу на колишні колонії, який ґрунтувався на нав'язуванні уявлень про переваги російської культури у всіх видах мистецтв і літератури. Але більш значні проблеми соціокультурної безпеки постали перед нашою країною після Революції Гідності і початку бойових дій на Сході в ході опору ново-імперському проекту «Новоросія», який ставив собі на меті відновлення влади Росії на території Одеської, Миколаївської і Херсонської областей. Ці обставини спричинили необхідність проведення теоретико-емпіричного дослідження кафедрою соціології ЧНУ ім. П. Могили про соціокультурні складові національної безпеки Півдня України.

Одним із головних завдань дослідження стало визначення змістовних характеристик поняття національної безпеки з виокремленням саме соціокультурних складових у зв'язку із подіями на Півдні України. Це обумовлено тим, що ця частина країни увійшла до складу Росії завдяки колоніальним захопленням ХVІІІ ст., а до складу Української республіки перейшла після Першої світової війни і революції 1917 р. без будь-якого опору, оскільки нова радянська імперія мала на меті і «вдало» поглинути всю Україну. Разом з цим історично склалося так, що на Півдні перевагу мали саме імперські соціокультурні тренди, включаючи російську мову, літературу, мистецтво театру і кіно, а також вживання російської у повсякденному спілкуванні. Засвоювали російську мову також і українці, але не відмовляючись від інших складових своєї традиційної культури.

Оскільки соціокультурна безпека незалежної України пов'язана із декількома аспектами історичного та сучасного існування культурних трендів, вона потребує певного історичного дослідження стосовно уточнення їх походження із відповідним наголосом на головні події без напластувань російського впливу та їх «своєрідного» трактування колонізаторами.

Заснування держави Київська Русь варягами (вікінгами) зафіксовано у численних літописах, оскільки майже одночасно войовничі скандинави заснували нову державність у декількох країнах Європи, включаючи Англію, Шотландію, Ірландію та деякі інші. Оскільки це не «вписувалося» в імперські претензії Росії, історію України і Росії почали переписувати з середини XVIII ст. Підписання угоди про мир між Україною і Московським князівством у 1653 р. поступово розпочали трактувати як акт об'єднання двох слов'янських народів, приховуючи факти поступового колоніального захоплення, яке остаточно відбулося після Віденського конгресу у 1814 р.

У другій половині XVIII ст. Росія на знов захоплених землях спочатку створила Східну Україну, коли була поступово ліквідована козацька республіка Запорізька Січ, а українському козацтву були надані у вічне володіння великі земельні ділянки по долинах річок Дон і Кубань із зобов'язанням охороняти нові кордони імперії. Саме ці історичні обставини певною мірою визначають причини сучасних подій на Сході, коли українське населення Донецька і Луганська прагне до більш тісних зв'язків із своїми етнічними братами, що опинилися в Російській федерації, Ростові і Кубані. Не менш складні обставини пов'язані із заселенням Південного регіону нашої країни, який також виник за рахунок військових дій Російської імперії, що спричинило появу спочатку Херсону і Миколаєва, а згодом і Одеси. Ці міста стали значними військовими, торговими і промисловими центрами Півдня, на які і досі претендує колоніальна імперія.

Саме обставини заселення Півдня України і виникнення його головних міст потребує спеціального соціокультурного дослідження настрів населення, особливостей їх соціальних уявлень про історичне минуле і сучасність, про своє українське майбутнє, оскільки від ментальних чинників залежить безпека Південного регіону держави. Тому в межах проекту «Ефективне функціонування та розвиток регіонального соціокультурного середовища в умовах децентралізації як запорука національної безпеки України» особлива увага у найближчі два роки буде приділятися вивченню соціальних уявлень і цінностей жителів означеного регіону, їх ставлення до незалежного статусу Української держави і особистої підтримки тих урядових громадських дій, які спрямовані на підтримку безпеки як регіону, так і України в цілому.

Безрукова О. А.,
д-р соціол. наук, доцент, професор кафедри,
ЗНУ, м. Запоріжжя, Україна

ФЕНОМЕН ВОЛОНТЕРСТВА В КОНТЕКСТІ РЕГІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

Потенціал волонтерства як соціального феномена, що одержує сьогодні широке поширення в різних країнах, зумовив необхідність приділити особливу увагу його вивченню, яке орієнтоване на потреби суспільства в оцінці його розвитку, на пошук шляхів ефективного використання волонтерської діяльності в процесі розбудови громадянського суспільства та забезпеченні регіональної безпеки.

Соціологічна інтерпретація соціального феномена волонтерства, в своїх системних характеристиках відображає закономірності, тенденції і протиріччя його функціонування як соціальної системи, спільності і діяльності забезпечила можливості теоретичного осмислення суті включеності волонтерства в соціальне життя регіону.

Ускладнення структури волонтерської спільності, її стратифікація і диференціація пов'язані з появою нових і зміною вже існуючих видів діяльності добровольців, з трансформацією властивостей і конфігурації волонтерського руху як соціальної системи внаслідок різних політичних, економічних і соціокультурних процесів. Характеристики самих волонтерів, їх орієнтації, мотивація, вік, освіта, зайнятість, час, витрачений на волонтерство є основними ресурсами для розгортання волонтерського руху. Системоутворююче значення, на нашу думку, має час волонтера, який він може витратити на добровольчу працю. Як особистий ресурс волонтерів, час сполучається з їх віком, освітою і занятістю, виступає умовою, що задає тимчасові і змістовні кордони добровольчих практик різних волонтерських спільнот. Отже, соціальний простір волонтерів обумовлений наявністю у них часу, який вони можуть витратити і витрачають, допомагаючи іншим людям. Розуміння цього ресурсу дозволяє об'єктивно проектувати можливості використання різних груп волонтерів у таких заходах, що спрямовані на збереження спокою та стабільності в регіоні.

Діяльність волонтерів, їх орієнтація і мотивація – це потенціальний ресурс розгортання добровільної допомоги. Вона стає реальною, коли система управління його використовує, приймає участь у взаємодії суспільства і волонтерів, і сфери, де сьогодні задіяна праця добровольців, наочно це демонструють. Діяльність сучасних регіональних волонтерських організацій спрямована на допомогу різним групам населення. Активність волонтерської діяльності обумовлена їх мотивацією

і задоволеністю життям, характер яких також безпосередньо корелює з часом, витраченим на волонтерство. Об'єктивують волонтерську діяльність такі ресурси, як вік, зайнятість, дохід, освіта. Вони характеризуються тим, що так чи інакше пов'язані з часом, який мають в тому чи іншому вигляді добровольці. Саме ці ресурси вони можуть не тільки безоплатно віддавати суспільству, а й більшість з них розвивати і накопичувати в процесі волонтерської праці або отримувати як його опосередкований результат, нарощуючи свій капітал. В нашому регіоні організоване, формальне волонтерство поступається затраченими коштами і ступенем охоплення населення неформальним, неорганізованим формам (індивідуальним, в дружньому колі, в рамках ініціативних груп). Це пов'язано з рядом наступних причин: нерозвиненістю третього сектору і низьким рівнем довіри населення до його діяльності, відсутність в суспільстві культури волонтерства, а також з тим, що співробітники НКО не розглядають волонтерів як один з пріоритетних ресурсів своєї організації.

З іншого боку, переважання неформальних видів активності городян та жителів регіону в добровольчих ініціативах демонструє і найбільш ймовірні перспективи зовнішнього управління ними через активізацію солідарності як базової умови побудови соціальних мереж в регіоні на основі міжособистісних відносин і міжособистісної групової довіри людей до свого близького оточення. Час, який жителі регіону можуть витрачати на допомогу іншим людям поза НКО, є незначним, однак спектр таких волонтерських практик, прикладів взаємодопомоги і стихійного об'єднання громадян в суспільстві є дуже широким.

Експерти зазначають, що нереалізований потенціал волонтерства і реальна життєва ситуація, дещо відмінні. По-перше, незважаючи на активність держави в популяризації волонтерства, реальна чисельність спільноти в регіоні так і не збільшується. По-друге, за висновком експертів, бажання і наміри багатьох городян істотно розходяться з їхніми реальними діями. Як їм здається, потенціал зростання спільноти є, проте він не настільки значний за чисельністю залученого в волонтерство населення. На думку експертів, джерелом цього зростання є різноманіття видів і типів волонтерської діяльності, які повинні розвиватися сьогодні з урахуванням потреб, можливостей, прагнень, обмежень, ресурсних можливостей, в першу чергу, тимчасових, різних соціальних груп. Саме тому, що динамічно розвивається і постійно ускладнюється структура волонтерської спільноти, а також неформальне волонтерство у всіх своїх проявах має бути у центрі уваги органів місцевої влади.

Оцінюючи перспективи розвитку ініціативної індивідуальної та колективної активності в Україні, С. Головаха та Н. Паніна наголошують на необхідності нових ґрунтовних досліджень інституціоналізації суспільних процесів у цій галузі: «Перспектива переходу українського

суспільства до внутрішньо несуперечливої інституціональної системи пов'язана з можливістю розвитку так званої «неінституціональної політики», ґрунтованої на активності самодіяльних соціальних рухів та організацій, які сприяють освоєнню неінституціонального простору і формуванню соціального капіталу і нових форм демократичної правової, політичної, економічної й духовної культури». Зокрема, волонтерство – це спосіб акумуляції соціального капіталу, потужний інструмент соціального, культурного та економічного розвитку суспільства, який в ринкових умовах сприяє збереженню балансу в суспільних відносинах та їх гармонізації; ефективний засіб об'єднання зусиль громадянського суспільства та органів державної влади щодо вирішення ряду соціальних проблем; базисна передумова і основа діяльності більшості громадських організацій.

УДК 316.42

Онищук В. М.,

д-р соціол. наук, професор, завідувач кафедри,
ОНУ ім. І. І. Мечникова, м. Одеса, Україна

ГУМАНІТАРНІ МЕХАНІЗМИ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

Радикальні соціально-економічні, політичні перетворення, складна військова ситуація, що спостерігається в останні роки в Україні, здійснюють істотний вплив на систему соціальних цінностей, що сповідують її громадяни. Внутрішні конфлікти, дисперсія ідентичності, слабка державність, тіньова економіка, корпоративний державний апарат, системна корупція, високий рівень експлуатації зумовлюють системну деградацію суспільства, його невизначеність і визначають незадоволення як владою, так і змінами.

Революційні хвилі 1991, 2004 і 2013–2014 рр. забезпечували тільки перетасування складу правлячих груп, чергових еліт, а не зміни світоглядних доктрин або керуючих партійних програм. Вибух народної енергії пов'язаної з невиконанням очікувань у період зростання породжує кризу, що сприяє та руйнує звичайний соціальний порядок; знижує якість життя й породжує тривожну невизначеність і тотальну недовіру до влади та владних інститутів.

Фундаментальною обставиною, яка визначає суперечливий характер соціальних змін є соціальні цінності нашої пасивної більшості – стратегія виживання, вироблена сторіччями проживання в інших державах та ворожому середовищі.

Стратегія виживання фактично рятувала бездержавних українців завжди – рятує і сьогодні. Звідси недовіра більшості до держави, її законів, її інституцій. Ці люди репрезентують середній клас – якщо не за соціально-економічною ознакою, то за ціннісною орієнтацією. Цей клас є носієм європейських цінностей свободи, відповідальності, активності та довіри. Він в таких умовах української реальності, що далі, то більше перетворюється на політичного лузера. Крім того, війна, економічні негаразди та еміграція стрімко зменшують його чисельність. Він був одним із рушійних та креативних елементів, Революції Гідності, але свого політичного представництва у Верховній Раді України й уряді середній клас не має; не створили передумов узяття влади: ні партій (а їх в Україні зареєстровано 325), ні лідерів.

Середньому класу потрібне своє політичне представництво. Завдання демократії полягає в тому, щоб об'єднати розрізаних представників середнього класу в одну ефективну команду, яка повинна почати втілювати зміни в країні вже зараз, навіть будучи опозицією. 6–10 % людей можуть нав'язати свій план дій для країни, якщо об'єднуються навколо цього плану і команди, котра готова його впроваджувати. Малий і середній бізнес, громадські активісти та лідери думок, журналісти, експерти та можуть тиснути на владу і політиків, але вони поки що не здатні створити життєздатну альтернативу олігархічній, монополістичній економіці.

Українська економіка являє собою олігархічну матрицю мережі монополій, в яку вплетено всіх, в тім числі тих, що використовують стратегію виживання. Це ґрунт для відтворення, добору і розстановки еліт, що далі продукують монополію. Вона перешкоджає розвитку і це є причиною нашої тотальної бідності. Українське законодавство, формальні і неформальні норми підлаштовані під інтереси олігархічного монополізму.

Масштабні зміни в українському суспільстві неможливі без перетворення суспільної свідомості. Світові тенденції дають можливість вийти на абсолютно новий рівень розвитку. Досвід європейських країн постсоціалістичного табору показує, що розпочаті в країні масштабні перетворення повинні супроводжуватися випереджаючою модернізацією суспільної свідомості. Однією з умов модернізації – це збереження своєї культури, власного національного коду. Завдання держави, влади, громадських фондів та інституцій зробити кращі традиції українства важливою умовою модернізації. Кожен повинен виділити для себе найважливіше, щоб запропонувати щось виграшне на регіональних і глобальних ринках.

У числі передумов можна визначити такі фактори, як комп'ютерна грамотність, знання іноземних мов і культурна відкритість. Національ-

ні традиції і звичаї, мова і музика, література і національний дух є вічною цінністю українського народу. На різних етапах розвитку суспільства зникає значна частина професій, виникають нові і в таких умовах адаптуватися і успішно жити зможе лише високоосвічена людина. Якщо в системі цінностей молоді освіченість стане головною цінністю – то українську націю чекає успіх. Для цього молоді необхідно дати можливість навчатися за кращими світовими зразками. Освіта і освіченість включає організацію серйозної краєзнавчої роботи, екології та благоустрою, вивчення національної історії, відновлення культурно-історичних пам'яток та культурних об'єктів регіонально та місцевого масштабу, що дасть можливість воедино пов'язати в національній свідомості історію і культурні цінності України з історичними місцями, комплексами пам'яток Європи і світу, що буде каркасом нашої національної ідентичності і дієвим механізмом модернізації українського суспільства.

УДК 111.1:005.52(043.2)

Гавеля В. Л.,
д-р філос. наук, професор, завідувач кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОНТОЛОГІЯ ПРОГНОЗІВ

По мірі того, як соціальне життя все більше і більше раціоналізується та протистояння стихійності в суспільному житті стає однією із функцій соціального управління. Виникає досить стійкий прорахунок наслідків онтології цілеспрямованої діяльності, але виникає проблема прорахувати можливості і спрямованості процесів, які уже започатковані або можуть актуалізуватися.

Поняття часу буття у філософсько-категоріальному значенні відображає, з одного боку, послідовність етапів буття, стану і фаз об'єктів та процесів, а з другого, це речі, взяті в часовій тривалості їх буття, в єдності установалення і змін. Скоріше за все, говорячи про час, ми говоримо про онтологічну основу кожного прогнозу стосовно сутності, яка існує поза свідомістю і незалежно від нього, як це не тривіально. Тут важливо виділити закономірні цикли в бутті об'єктів, їх комплексів і світу взагалі.

Будучи соціально обумовленим, особистість у своїй повсякденності повинна робити між багатьма можливостями. Тільки жорсткий зв'язує виключно з актами пізнання законів дійсності як необхідності. В дійсності людина живе в океані здійснених і нездійснених бажань і цілей,

треба тільки підкреслити, що людина виділяє реальні і актуалізовані цілі як результат прорахунку об'єктивних умов свого буття.

Людина повинна увияти собі на теоретичному рівні хоча б певні кордони, спираючись на рівень своєї спеціалізації. Людина створює ідеальну концепцію своїх дій і їх наслідків. Для цього виділяє цикли своєї діяльності, після яких починається його матеріальна діяльність.

Ця концепція варіантів майбутніх дій є область, яка визначається поняттями: «прогноз», «прогнозування», «пророкування» і інші. В сукупному вигляді чи говоримо ми про прогноз, чи про одкровення – все це генетично зв'язано з розвитком здібностей соціальної людини, ставити цілі, охороняти себе від сутності спонтанного функціонування цілеспрямованості.

Поява способів прогнозування у всіх сферах і напрямках реального соціального буття є одним із проявів соціального прогресу. Прогностична діяльність підключається до практичної діяльності тоді, коли остання стикається з новими, незвичними відносно сталого досвіду явищами. І все ж прогноз не передбачає вирішення проблеми майбутнього. Його задача: допомогти науковому узагальненню цілей, планів, рішень соціального управління на шляху досягнення ідеалів і оптимальних моделей організації суспільного життя.

На основі цього можна сформулювати деякі інтегральні висновки:

1) Необхідність передбачити результати цілеспрямованої діяльності є постійним фактором соціально життя, науковий прогноз важливою умовою стабільності соціуму;

2) У сукупному вигляді всі здібності передбачають діяльність ідеальними моделями її результатів виступають як передбачення, яке реалізується у вигляді прогнозування і планування;

3) Передбачення у вигляді атрибутивного компонента є родовою особливістю будь-якого виду соціальної діяльності;

4) В умовах зростаючого дефіциту необхідних компонентів самореалізації соціуму (матеріальних ресурсів, енергії, інформації) актуалізується постійна потреба в розробці нових методів цілеспрямованості прогнозування і планування;

5) Суспільство також повинно захищатися від негативних наслідків прискорення темпів соціального розвитку. При відсутності наукового прогнозу можливих наслідків тиску суспільства на природу (екологічні ефекти) можливі значні ресурсні втрати;

6) У процесі соціалізації і професійної підготовки нових поколінь людей необхідно активно проваджувати в освітню практику розвитку здібностей прогнозування;

7) У зв'язку з децентралізацією соціальних регіонів необхідно створювати обласні і муніципальні центри прогнозування і індикативного регулювання;

8) Багато суперечок іде навколо показника повноти прогнозу, який в сутності є показником повноти опису процесу чи явища, які прогнозуються з різних зв'язків. Рівень повноти опису повинен бути обумовленим, тоді вірогідність і точність знаходяться в зворотній послідовності один з одним. У той час адекватність і точність, як правило, знижуються при наявності потягу вичерпної повноти опису;

9) У конкретних прогнозах чим вірогідніше прогнозу, тим менше його достовірність при заданому рівні точності і повноти, тоді зростає кількісний вираз ступенів вірогідності;

10) Очевидно, що повна адекватність прогнозу недосяжна, як взагалі недосяжне, абсолютного знання.

Отже, очевидно, що для кожного прогнозу повинно бути виведено поняття адекватності. Це дає можливість оцінювати достовірність не після отримання результату, який прогнозувався, а до реалізації, тобто в процесі формування прогнозу.

Це дуже важливо тому, що вимога точності прогнозу весь час зростає. Прогноз відображає і передбачає конкретну реальність, в процесі якої застосовані ресурси і методи.

Через науковий прогноз засоби стають уже не поняттям, а включаються в діяльність не своїм ідеальним змістом, а змістом реально особливим. Прогнози побудовані інструментально заключає в реальний онтологічний зміст. Реальна визначеність результату визначається реальною особливістю засобів, відображених в прогнозі.

УДК 316.334.3

Коробов В. К.,

д-р іст. наук, професор кафедри

Інституту державного управління, ХДУ, м. Херсон, Україна

ІНДЕКС ДЕМОКРАТИЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ВИМІРЮВАННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ І БЕЗПЕКОВИХ ЧИННИКІВ

Протягом листопада 2016 – січня 2017 року автор взяв участь у масштабному проекті всеукраїнського масштабу по розрахунку Індексу демократичного розвитку регіонів України. Цей проект було реалізовано в рамках проекту «Сприяння реформам та розвиток підзвітності в регіонах України», який здійснюється Поліським фондом міжнародних та регіональних досліджень (м. Чернігів) у партнерстві з Херсонською міською громадською організацією, Центром досліджень південноукраїнського прикордоння у складі Асоціації регіональних аналітичних

центрів за підтримки National Endowment for Democracy (NED). Мета проекту – оцінка рівня демократичного розвитку і демократичних перетворень в областях України. При цьому виконувались завдання: підготувати інформаційний продукт для підвищення поінформованості населення щодо демократичного розвитку регіонів; розробити інструмент оцінки практичної ефективності реформ; удосконалити методологію експертного опитування як одного із джерел необхідної для розрахунку Індексу інформації. Методологія обчислення показника «Індекс демократичного розвитку регіонів України» заснована на концепції британського професора Девіда Бітхема (David Beetham (1994) *Defining and Measuring Democracy*. Sage Modern Politics (Том 36), Редактор – David Beetham, Видавець – SAGE, 1994) і починається з двох основоположних принципів представницької демократії: 1) громадський контроль за прийняттям державних рішень і за тими, хто їх здійснює; 2) рівноправність громадян в здійсненні такого контролю. Спираючись на ці два принципи, було виділено 10 окремих розділів: 1) стан реалізації громадсько-політичних прав людини та стан правосуддя; 2) соціально-економічний стан; 3) громадська активність і самоорганізація громадян; 4) стан ЗМ І; 5) міжетнічні та конфесійні відносини; 6) політична активність, партії, вибори; 7) децентралізація та діяльність органів місцевого самоврядування; 8) діяльність державних адміністрацій; 9) безпека (злочинність, діяльність органів правопорядку); 10) корупція. Кожен з десяти розділів поділений на конкретні пошукові питання у кількості від 10 до 25. Методологія налічує 113 окремих питань, які передбачають отримання якісних даних і піддаються обчисленню індексу демократії. Питання дослідження побудовані в порівняльному плані. Оцінка здійснювалася за шкалою від 1 до 5. Питання побудовані таким чином: чим вища оцінка, тим краща ситуація в регіоні з демократичної точки зору. Для отримання повних відповідей на питання в дослідженні об'єднані кілька методів: аналіз експертних коментарів, аналіз інформаційних запитів, аналіз документів, прийнятих на рівні регіону.

Найбільш складним виявився пошук експертів з безпекового блоку. Навіть опитування експертів із числа ветеранів правоохоронних органів, які вийшли на пенсію, було складним завданням. Позначилися корпоративна замкненість, надмірні побоювання потенційних експертів щодо збереження професійних таємниць. Проте, у якості експертів, на щастя, могли виступити не тільки правоохоронці, але й журналісти, громадські діячі, які знаються на безпекових темах, вчені і адвокати.

Серед найбільш серйозних проблем в безпековій сфері в Херсонській області експерти назвали такі:

– Правоохоронці часто є задіяними у кришуванні злочинності, рейдерстві, опікуванні тіньових форм економіки;

- Непрофесійні дії правоохоронних органів, або взагалі їх бездіяльність;
 - Політична заангажованість правоохоронців.
 - Недостатня професійна підготовка оперативних підрозділів.
 - Мізерне розкриття т. з. соціальних злочинів – у громадських місцях та проти майна громадян. Абсолютний нуль – у розкритті «важких» злочинів: ОЗГ, розкрадання в особливо великих розмірах майна громад та держави.
 - Значно послаблено вимоги до відбору кандидатів на службу. Немає віри у завтрашній день.
 - Рейдерські захвати майна та врожаїв у селян та фермерів, низький рівень розкриваємості тяжких злочинів, грабежів та краж майна громадян;
 - Перевантаженість слідчих та прокурорів кримінальними провадженнями, що суттєво знижує якість розслідування;
- Відзначаються деякі позитивні тенденції у протидії злочинності в Херсонській області за останній рік. Проте вищим, ніж в середньому в державі (140,1 проти 136,8 в державі), є рівень облікованих кримінальних правопорушень (злочинності) на 10 тис. населення. Зростає кількість тяжких злочинів, крадіжок, злочинів проти громадської безпеки, особливо пов'язаних з незаконним обігом зброї. За словами одного із експертів, зараз в регіоні відбувається активне реформування поліції та прокуратури і все змінюється. Головні проблеми – nereагування на злочини, справи «розсипаються» в ході розслідування або у суді, мізерне розкриття тяжких та соціальних злочинів (у громадських місцях та проти майна громадян), перевантаженість слідчих та прокурорів кримінальними провадженнями, що суттєво знижує якість розслідування. Великого резонансу набули рейдерські захвати майна та врожаїв у селян та фермерів.

УДК 316.2

Ляпіна Л. А.,

канд. політ. наук, доцент, декан факультету,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

**МУЛЬТИКУЛЬТУРАЛІЗМ ЯК СТРАТЕГІЯ ВИРІШЕННЯ
ПРОБЛЕМ КУЛЬТУРНОГО РОЗМАЙТТЯ У КОНТЕКСТІ
НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ:
АНАЛІЗ ТЕОРЕТИЧНИХ МОДЕЛЕЙ**

В останні роки, особливо після гучних заяв у 2010–2011 рр. лідерів провідних європейських держав про крах «мультикультурного проєк-

ту», концепція мультикультуралізму зазнала нищівної критики. Для значної частини суспільства мультикультуралізм перетворився на символ дезорганізації, розпаду стійких соціальних зв'язків і культурних традицій, порушення історичного досвіду. Проте, на противагу критикам, прибічники мультикультуралізму визнають не його неспроможність, а тільки кризу методів і форм здійснення. Їх аргументи на захист мультикультуралізму полягають у такому: по-перше, мультикультуралізм сформувався у рамках західної демократії, ґрунтується на базових принципах і цінностях ліберального суспільства: рівності, свободі, верховенстві закону, толерантності, політкоректності, відмова від яких у видимій перспективі є неможливою; по-друге, у кожній державі практика мультикультуралізму має свою специфіку. І ключовий чинник полягає у тому, що ситуації дуже різняться від країни до країни і навіть від міста до міста. Тому питання полягає лише у виборі оптимальної моделі.

Пошук власної моделі мультикультуралізму є актуальним і необхідним для України у контексті дискусій про співвідношення минулого, сучасного та пріоритетів майбутнього, полікультурності суспільства, взаємозв'язку між потребою актуалізації культурних традицій і модернізації усіх сфер суспільно-політичного життя, євроінтеграції та викликів глобалізації, потреби зміни екологічної парадигми буття суспільства, взаємоузгодження різновекторних ціннісних орієнтацій населення держави, подолання синдрому «розколотого суспільства».

У даному контексті становить інтерес «м'яка» модель мультикультуралізму, запропонована сучасним британським соціальним теоретиком Ч. Кукатасом. Дана модель базується на класичній ліберальній концепції, яка полягає у тому, що процеси асиміляції є природними для багатонаціональних і полікультурних суспільств, тому їх неможливо запобігти. Як наслідок даної тези, постулюється терпиме ставлення до інаковості без необхідності обов'язкового та спеціального її культивування. «Одна з характеристик м'якої мультикультурної політики полягає у тому, – пише Ч. Кукатас, – що в її рамках можлива асиміляція людей не стільки тому, що вони самі цього хочуть, скільки тому, що у них немає особливого вибору. У результаті представники культурних меншин у суспільстві або не здатні підтримувати свою особливу ідентичність, тому що це пов'язано з надмірними витратами, або не можуть повністю брати участь у житті суспільства через свої культурні уявлення та традиції». Віддаючи перевагу мультикультуралізму «без страху та фаворитизму», британський дослідник вважає, що держава не повинна сприяти меншинам, субсидіювати їх, підтримувати фінансово чи іншим чином, але їй не повинна застосовувати заходів,

спрямованих на пригнічення їхньої ідентичності, навіть якщо йдеться про явно неліберальні елементи: «Від людей не вимагають дотримуватися цінностей, яких вони не поділяють, і не забороняють їм жити, відповідно до їхніх принципів... Присутність інших культур і традицій сприймається толерантно, навіть якщо ці традиції не узгоджуються з лібералізмом та ліберальними цінностями».

Отже, головною чеснотою мультикультурного суспільства, за Ч. Кукатасом, є толерантність: «суспільство, яке підтримує свободу асоціацій, і тим самим захищає свободу совісті – це суспільство, для якого першою чеснотою є толерантність». Толерантність розуміється вченим абсолютно специфічно. Це принцип, який забезпечує стабільність способу існування суспільства, дуже близький до повної індиферентності при заснованій на балансі сил згоді жити разом. Справжня толерантність, на думку Ч. Кукатаса, полягає не у принципі взаємності, а у принципі терпимості до тих, хто не має такої толерантності й не поділяє цінностей більшості. Важливо зазначити, що толерантність Ч. Кукатаса – це не толерантність членів однієї групи щодо членів іншої, це, скоріше, «формальна» толерантність ліберального суспільства в цілому, зрозумілого як «співтовариство спільнот» без встановлення консенсусу з приводу того, як слід жити людині. Отже, це спосіб існування різних груп, що створює публічну сферу (або безліч публічних сфер), у якій відбувається конвергенція різних групових норм і здійснюється прагматичний компроміс між ними. На думку вченого, держава чи будь-яка інша владна сила не має права втручатись у життя спільноти, навіть з метою зниження ціни виходу індивіда зі спільноти (а у випадку з громадами, репрезентантами традиційного типу культури, така ціна буває надто великою). Тому іншою чеснотою мультикультурного суспільства, його другим головним принципом, за Ч. Кукатасом, є свобода асоціацій і свобода виходу з них. Саме останнє є «єдиним фундаментальним правом індивіда, оскільки усі інші права або випливають з нього, або даруються індивіду співтовариством». Нарешті, британський професор розглядає національну державу як тимчасовий інститут, існування якого на сьогодні виправдане тільки функцією збереження досягнень цивілізації. Слід підкреслити, що таке розуміння держави характерне для усіх лібертаріанців, проте у цьому погляді Ч. Кукатаса близькі до постмодерністських концепцій, оскільки справжній плюралізм культур – це культурний простір, який не потребує структурованої нації-держави, а навпаки, сприяє її нівелюванню.

Отже, основним підсумком теоретичного дослідження Ч. Кукатаса є теза про те, що «ідея мультикультуралізму тією мірою, якою вона відображає філософську позицію, а не просто конкретний політичний

курс, і тією мірою, якою вона говорить про необхідність визнання, а не пригнічення культурного різноманіття, знаменує собою відхід від різних точок зору на користь концепції відкритого суспільства».

Таким чином, підсумовуючи наведене, можна зробити такі висновки.

По-перше, модель «м'якого» мультикультуралізму Ч. Кукатаса є досить цікавою, проте являє собою стандарт, якому не може відповідати жоден реально існуючий режим. Це визнає й сам дослідник, який зазначає, що його концепція «розходиться з більшістю сучасних соціальних теорій внаслідок принципового заперечення двох речей: по-перше, того, що будь-яка конкретна група, клас або спільнота можуть мати право на особливе визнання; по-друге, існування будь-якої авторитетної точки зору – політичної або філософської (метафізичної), що в кінцевому підсумку таке визнання буде обґрунтовувати».

По-друге, питання про перспективи мультикультуралізму залишається однією з найважливіших проблем українського суспільства. Проте на сучасному етапі вибір власної оптимальної моделі мультикультурної політики неможливий без урахування декількох умов: визнання державою культурного різноманіття не повинно загрожувати її територіальній цілісності та національній безпеці; має відбуватися подальший розвиток демократії та громадянського суспільства, що забезпечить захист прав людини; потрібно створити нові можливості для розвитку культури не тільки меншості, але й більшості, тобто титульного етносу. В ідеалі, модель мультикультуралізму в Україні має стати новою соціокультурною стратегією, що визначатиме якісно нові засади організації соціального процесу, які базуються на тому, що особистість повинна бути вільною від негативних етнокультурних стереотипів і володіти розвинутим почуттям розуміння та прийняття інших культур.

УДК 141.7.316.653

Макарчук О. М.,

викладач кафедри,

НУК ім. адм. Макарова, м. Миколаїв, Україна

ПРОБЛЕМИ РЕФОРМУВАННЯ У КОНТЕКСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ

За двадцятип'ятиріччя незалежності в Україні «правило» двадцять різних Кабмінів і кожен новий уряд починав з декларації проведення реформ. Результатом такого «реформування» став повний хаос як у

різних галузях, так і в системі державного управління. На сторінках наукових видань висловлюються найрізноманітніші думки, іноді діаметрально протилежні бачення причин і наслідків недолугого реформування. Вчені НАНУ стверджують, що в результаті всіх попередніх реформ в Україні побудовано кланово-олігархічне суспільство, структури якого підпорядкували собі державу, виробництво і розподіл національного багатства, ідеологію і культуру. Такий висновок можна було б вважати вироком всім попереднім реформаторам, якщо тільки створення кланово-олігархічного суспільства від початку не було дійсною, не декларованою метою реформ партійно-господарської номенклатури. А оскільки кланово-олігархічні суспільства неефективні, і це доведено багатомісячним історичним досвідом, Україні доводиться переживати важкі соціальні потрясіння, які переводять питання недореформування у злободенне загострення проблем національної безпеки.

Актуальність піднятої теми спонукає висловити свою думку щодо природи реформ і причин неоднозначного ставлення до них. Однією з суб'єктивних причин недооцінки, нашими реформаторами, суті і ролі реформ у розвитку суспільства є успадковане від радянської влади ідеологічне неприйняття більшовиками перетворення суспільства методом реформ. Захопивши владу більшовики реалізували адміністративно-командний, насильницький метод розвитку суспільства. Як на практиці, так і в теорії реформам, як способу свідомої зміни та розвитку всього суспільства загалом і різних його соціальних інститутів зокрема, теж не приділялося належної уваги. Не була розроблена теорія реформ як соціального явища, як тривалого поступового процесу свідомого вирішення виникаючих проблем і протиріч. Не був розроблений механізм проведення реформ: визначення цілей, завдань, засобів, очікуваного результату і т. п. Як наслідок – жодна з затіяних радянською владою реформ не була доведена до кінця. Ставлення до реформи як до короткочасного акту, а не тривалого послідовного процесу, зберіглося і у сучасних чиновників.

Ще однією з причин складності наших реформ є парадоксальна соціальна ситуація у суспільстві. Воно складається з двох пластів: чиновники – багаті, наділені владою і народ – бідний і безправний. Можновладні мужі люблять фетишизувати слова, до хрипоті сперечаються, як називати нашу країну парламентсько-президентською чи президентсько-парламентською республікою. Та річ у тім, що на сьогодні немає у нас ніякої республіки, оскільки республіка – це спільна справа. А що, в нашій ситуації, може бути спільного у народу з чиновниками? Останні захопили владу знизу доверху, окупували всі державні структури і використовують їх для особистого збагачення, самі себе призна-

чають і самі ж контролюють. Між інтересами чиновників і народу навіть не антагоністичні (оскільки останні передбачають єдність), а якісь абсолютні протиріччя. У такій ситуації, якщо чиновники говорять про реформи, здавалося б навіть найбільш нагальні, довгоочікувані, одразу виникає питання: а в чііх інтересах? Згадаймо хоча б пенсійну реформу. Багато років говорилося, що необхідно виробити прозорий, простий, єдиний механізм нарахування пенсій, який би об'єктивно враховував стаж роботи, специфіку умов праці, заробіток, щоб пенсія відповідала реальному внеску людини в суспільний доробок. Поговорили, попіарились і затихли. Зате ідея чиновників про збільшення робочого стажу та пенсійного віку успішно реалізувалася. Поволі закрадається сумнів: а чи не затівалася ця так звана «реформа» виключно для того, щоб провести саме цю ідею? І глибше питання: а чи можна взагалі назвати внесені зміни реформою. Реформою має бути те, що дає, у підсумку, позитивний результат, що веде до підвищення рівня життя громадян. Ні підняття пенсійного віку, ні інші численні пропозиції, пов'язані з підвищенням тарифів на комунальні послуги, підвищення цін на газ і так далі, звичайно ж, це не реформи. Так і треба було б говорити, що це не реформи – це необхідні вимушені заходи для збалансування економіки, ліквідації збитковості господарства.

Отже, головна проблема в тому, що в Україні відсутнє стратегічне бачення майбутнього країни, а влада сприймається як можливість безконтрольно розпоряджатися держбюджетом. Тому кожен новий уряд починає свою роботу з кадрових змін, розставляючи по ключових місцях «своїх». До розробки довгострокового плану розвитку країни, необхідного для стратегічного розуміння означеного курсу реформ руки не доходять. Це пов'язано з небажанням взагалі створювати щось, що не працює на задоволення потреб олігархічних кіл. В результаті кожна «реформа» зависає у повітрі набором порожніх лозунгів, а соціальна ситуація в регіонах і в державі в цілому ускладнюється. Прогігноровані, нерозв'язані проблеми накопичуються, загострюються, породжують глибинні суперечності і приводять до революційного, насильницького способу їх вирішення. Революція – це теж ряд реформ здійснюваних швидко, різко, болісно і, як правило, трагічно. Продумані, соціально зорієнтовані реформи – це, так би мовити, суспільна профілактика і їх вчасне проведення є запорукою соціальної гармонії. Всяке удосконалення соціальних явищ та інститутів повинно проводитись постійно, поступово, з урахуванням основних суспільних і регіональних інтересів.

Козачук М. Б.,
аспірант,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ВІЙСЬКОВЕ ВОЛОНТЕРСТВО ЯК РЕАЛІЗАЦІЯ БАЗИСНОЇ ЦІННОСТІ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Потреба в безпеці належить до базисних, першочергових потреб людей і соціальних спільнот, коли життю суспільства, людини, його власності, благополуччю не загрожують будь-які деструктивні чинники. Потреба в безпеці має об'єктивний характер і реалізується як на індивідуальному, так і на колективному (груповому) рівнях. Слід підкреслити, що на відміну від багатьох інших потреб, потребу у безпеці неможливо повністю задовольнити, оскільки загрози безпеці існують постійно.

Українці – дуже давній народ, протягом всієї історії вони вели боротьбу за незалежність та збереження власних традицій, культури, побуту та мови. В свою чергу це сприяло великій кількості війн, які відбувалися на території сучасної України, що в даному випадку демонструвало консолідацію місцевого населення, виходячи з двох причин: безпеки і збереження національної самосвідомості. Ці фактори ставали основною рушійною силою у випадках, коли доводилось «ділитися своїм» і допомагати визволителям усім, що було вдома, збільшуючи впевненість воїнів у собі та сприяючи усвідомленню того, що вони роблять правильні речі.

Волонтерська діяльність з давнини притаманна українському народу. В Україні з давніх часів існувала праця на користь суспільства, її витоки та поширення нерозривно пов'язані з походженням і самою суттю народу. Поширені у східних слов'ян безоплатні громадські роботи, що мали характер суспільної допомоги і називалися толокою, використовувались у сільському господарстві, на будівництві, подекуди практикуються й зараз. Зустрічається багато згадок про суспільно корисну працю в Київській Русі. Прикладом слугує діяльність князів Володимира Великого, Ярослава Мудрого, Володимира Мономаха.

Усе це говорить про те, що українці завжди активізували власні альтруїстичні поклики в той час, коли відбувалися певні різкі соціальні зміни, або внаслідок загрози безпеки. Зокрема, в сучасній ситуації фактори національної безпеки та національної самосвідомості зіграли визначальну роль в стрімкому пожев'явленні громадянського сектору, а саме в напрямку волонтерства. Як наслідок, події останніх років спри-

чинили виникнення нових напрямків у волонтерстві, один з яких – військове волонтерство.

Найважливішою причиною появи держави, як організуючого та регулюючого впливу на життєдіяльність людей та суспільні відносини, є потреба в національній безпеці. Будь-яка конструктивна державна політика має своєю найважливішою метою створення сприятливих зовнішніх і внутрішніх умов суспільного розвитку, забезпечення стабільності в діяльності соціальних структур, надійності і керованості всіх основних компонентів соціально-політичного організму, їх захищеності від негативних дій.

Потреба в самозбереженні і виживанні в умовах реальної загрози національній безпеці з боку північного сусіда породжує новий вид суспільної активності – створення громадського руху волонтерського спрямування. Як правило, цей рух варто відносити до військового волонтерства, оскільки мобілізація всієї нації задля захисту власної держави на пряму пов'язана з головною цінністю українців – безпекою. Необхідність в координації суспільних відносин, регулюванні протиріч і конфліктів як внутрішніх, так і зовнішніх, що несуть загрозу існуванню даного суспільства, стимулюють процес інституціалізації безпеки як соціального інституту.

Безпека, таким чином, виступає як інтеграційний компонент в житті кожного суспільства. Без врахування безпеки особи, суспільства і держави неможлива ефективна національна безпека. Найвищі цінності відображають фундаментальні стосунки і потреби людей. В той же час, ціннісні орієнтації різних суспільних груп і окремих осіб можуть не збігатися, що відображається на їх соціальній поведінці. Тим паче, в мирних умовах, у стабільній соціальній обстановці, цінність безпеки відходить на другий план і не актуалізується. Соціальні потрясіння, лиха, війни, терористичні акти загострюють її значення, виводять її на перше місце, як у випадку сучасних соціальних змін в Україні, які розпочалися разом з революцією «Гідності».

Центр соціальних та маркетингових досліджень «Социс» вже четверту хвилю поспіль, починаючи з грудня 2014 року, демонструє, що безпека в Україні займає перше місце в ієрархії цінностей. Дані дослідження проведено за міжнародними методиками Шварца та Інглхарта, під час якого опитано близько 25 тис. респондентів.

На думку професора Є. Головахи, для людей з таким ціннісним симптомокомплексом властива потреба в державному захисті, консерватизм і безініціативність в поєднанні із жагою до влади і збагачення. Такі показники визначають переважно традиціоналістську свідомість, яка не характерна для сучасної цивілізованої європейської людини.

Отже, як ми бачимо, події на Сході країни спровокували появу нового громадського руху – військового волонтерства. Він став наймасовішим, тому що охопив практично все свідоме населення України: від вчителів та школярів, які створювали захисну сітку для техніки; звичайних громадян, які допомагали армії з одягом, харчуванням, а також захисним спорядженням; до заможних українців, котрі десятки тисяч матеріальної допомоги добровільно надсилали на потреби Збройних сил України. Мало хто з цих людей насправді є членами громадських об'єднань, але при цьому вони можуть сміливо вважатися військовими волонтерами. Саме цей рух з'явився як відповідь на загрозу національній безпеці України.

УДК 316.347:316.647.5

Васильоха О. В.,
аспірант,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ЕТНІЧНА ТОЛЕРАНТНІСТЬ: СОЦІОЛОГІЧНИЙ ДИСКУРС

Актуальність проблеми етнічної толерантності обумовлена бажанням етнічних груп зберегти унікальність та неповторність своєї культури. Адже суспільство як носій символічних культурних програм може відтворюватися й розвиватися тільки за умови збереження, взаємодії і прогресу таких його складових, як етноси, їхні мови та культури. Реальне прийняття різноманіття змушує сучасне суспільство відмовитися від будь-яких проявів нетерпимості і прагнути до цивілізованого вирішення конфліктних ситуацій, тобто йти до визнання й, у підсумку, до взаємної поваги й розуміння інших. Найважливіші перешкоди на цьому шляху – невігластво і зарозумілість, що можна вважати основними причинами виникнення стереотипів, упереджень, ненависті та дискримінації в культурному, релігійному, расовому й етнічному контекстах.

Значна кількість публікацій, яка стосується феномену етнічної толерантності здебільшого відображає психологічний, політологічний, філософський, етнологічний підходи. Крім того, недостатньо праць, які б демонстрували та розкривали соціологічний підхід до вивчення етнічної толерантності.

У соціальному контексті толерантність – це готовність людини дозволити іншим людям вибирати собі стиль життя і поведінки при від-

сутності негативних проявів: агресивності, насильства, хуліганських дій, вчинків. Соціологи визначають толерантність як культурну спрямованість, установку, ставлення особистості.

У сучасній соціології виділяються два погляди на розуміння сутності етнічної толерантності. Перший трактує досліджуване поняття як «повагу» і «невтручання» (В. Тишков, І. Горський та ін.). Представники іншого погляду О. Істоміна, Г. Солдатова, В. Крисько Н. Лебедева, Т. Стефаненко, Є. Шлягіна та ін., етнічну толерантність характеризують як «готовність прийняти інших такими, якими вони є, і взаємодіяти з ними на основі згоди». У цьому контексті виокремлюють декілька підходів до визначення етнічної толерантності. Зокрема, з позиції аксіологічного підходу етнічна толерантність розглядається як частина системи цінностей (О. Істоміна). Вона забезпечує установку позитивної взаємодії з іншими національними формами культури, розширює коло особистісних ціннісних орієнтацій, які, як правило, виражаються в готовності або неготовності взаємодіяти з представниками інших національностей.

Деякі науковці визначають етнічну толерантність як особливу характеристику, здатність. Наприклад, за Г. Солдатовою, це «інтегральна характеристика індивіда, що визначає його здатність у проблемних і кризових ситуаціях активно взаємодіяти із зовнішнім середовищем, з метою відновлення своєї нервово-психічної рівноваги, успішної адаптації, недопущення конфронтації та розвитку позитивних взаємовідносин з оточуючим світом». З позиції соціального теоретика В. Крисько, етнічна толерантність – це здатність людини проявляти терпимість до способу життя представників інших етнічних спільнот, їх поведінки, національних традицій, звичаїв, почуттів, думок, ідей, вірувань. На думку дослідника, етнічна толерантність виявляється в різних критичних ситуаціях, супроводжується психологічною напруженістю.

Ще один підхід визначає етнічну толерантність через конкретні її прояви (Н. Лебедева, Т. Стефаненко). Етнічна толерантність передбачає відсутність негативного ставлення до іншої етнічної культури, наявність позитивного образу іншої культури при збереженні позитивного сприйняття своєї власної. Н. Лебедева звертає увагу на те, що основою етнічної толерантності постає позитивна етнічна ідентичність, а негативні компоненти етнічної ідентичності призводять до етнічної нетерпимості.

Доцільно також звернути увагу на розуміння етнічної толерантності як установчого утворення. Представники цього підходу, зокрема радянський етнолог Є. Шлягіна, уважає етнічну толерантність складним установчим утворенням особистості, що виражається у терпимості

до чужого способу життя, чужих звичаїв, традицій, інших думок та ідей. В рамках цього підходу, Ю. Івкова виділяє такі компоненти: когнітивний, емоційно-ціннісний та поведінковий. Когнітивний компонент розкриває знання про сутність основних складових міжетнічної толерантності. Емоційно-ціннісний компонент характеризується мотивацією необхідності шанобливих стосунків, соціальної відповідальності, подолання негативних стереотипів та відмови від упереджень і визначається критерієм ціннісної настанови на потенційно культурну та толерантну людину – найвищу цінність світу. Поведінковий компонент відображає вже реалізоване та усвідомлене вміння керувати своїми вчинками й діяльністю, здатність до гуманної взаємодії з іншими людьми на основі знаходження відповідних засобів спілкування та розуміння особливостей їхнього «внутрішнього світу».

Таким чином, на сьогодні поняття етнічної толерантності не має загальноприйнятого визначення, не склалося загальновизнаного і єдиного розуміння її сутності, природи і характеристик. Незважаючи на різноманіття характеристик, які подають різні автори поняттю етнічної толерантності, все ж з них можна виділити ті, що найчастіше зустрічаються: терпимість до інакшості, цінностей, до чужого способу життя, традицій, культури, звичаїв, думок; готовність до конструктивної взаємодії; повага до представників інших етнічних груп; здатність проявляти терпіння; позитивне ставлення до власного і інших народів; активна позиція встановлення взаєморозуміння і взаємоповаги; позитивна взаємодія з іншими етнічними групами.

З урахуванням сучасної політичної ситуації та соціальних умов, формування етнічної толерантності є важливим завданням розвитку нашого суспільства, вирішення якого необхідне не тільки для розвитку, але й для збереження суспільства.

СЕКЦІЯ 2
Соціально-психологічні
та філософські аспекти безпеки соціуму

УДК 141.333–027.22(043.2)

Осипов А. О.,
д-р філос. наук, професор кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПРАКТИЧНА СПРЯМОВАНІСТЬ
АНТРОПОСОФІЇ РУДОЛЬФА ШТАЙНЕРА

1. На сучасному етапі розвитку систематизація багатоманіття духовних практик залишається важливою проблемою. Її вирішення полягає, зокрема, у встановленні відповідності між етапами розвитку людства формами духовного вдосконалення особистості. Адже кожна з таких традицій спиралася на певні соціокультурні умови, мала свою мету, орієнтуючись при цьому на специфічні релігійні, релігійно-філософські та езотеричні традиції. З іншого боку, особливості сучасного етапу розвитку людства вимагають наближення та єдності езотеричної й екзотеричної складових духовного вдосконалення особистості.

2. Цим вимогам відповідає концепція «духовнонаукового» знання Р. Штайнера. Згідно з положеннями антропософії підґрунтям єдності езотеричного і екзотеричного знання є *мислення*, яке просякає усі рівні організації людської природи. Гармонійна кореляція усіх цих рівнів стає важливим фактором формування нових пізнавальних органів, – органів яснобачення, що надає можливість осягати явища надчуттєвого світу.

3. Особливістю такого типу мислення є стан внутрішньої рівноваги між такими складовими пізнавального процесу, як відчуття, емоції та мислення. Така рівновага надає мисленню такої якості, яку Р. Штайнер назвав «думкою, сповненою життя». Тобто не встановлення ієрархії між пізнавальними здібностями, як це має місце, наприклад, у сенсуалізмі, раціоналізмі чи філософії життя, де встановлюється їх співпорядкованість та ієрархію, а саме їх взаємопрояснення. Досягнення цієї гармонії можливе не лише при культивуванні духовних практик, а й, у першу чергу, у системі навчання й виховання дітей, дошкільного, шкільного віку, а також у вищих навчальних закладах.

УМОВИ ТА ЧИННИКИ ФОРМУВАННЯ СУЧАСНОГО ПОЛІТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Науковий інтерес до проблем політичного мислення зумовлений, передусім, усвідомленням того, що політика як система інститутів, як символічна реальність, як сукупність процесів і явищ існує тільки завдяки людям, їхній здатності в нескінченному просторово-часовому континуумі створювати, відтворювати і змінювати різноманітні форми політичного життя.

Мислення є вищою абстрактною формою пізнання об'єктивної реальності. Політичне мислення можемо трактувати як неперервний процес пізнання, оцінки й узагальненого відображення в свідомості об'єктивної політичної дійсності, станів, явищ і подій, їх взаємодії й послідовної зміни в історичних, соціокультурних, просторово-часових і причинно-наслідкових зв'язках.

Джерелом мисленнєвої діяльності є практика. Політичне мислення нерозривно й органічно пов'язане з реальною життєдіяльністю, соціальною й політичною практикою, пізнанням сутності й особливостей політичних явищ і процесів, їх конструювання й прогнозування. Політичне мислення уможливорює не лише наукове пізнання політики, її явищ і процесів, але й дає можливість застосувати його результати в реальній практиці, у визначенні пріоритетів суспільного розвитку, формування політичної культури громадян.

Методологічно важливим, в контексті теми, що висвітлюється, є усвідомлення сув'язності політичного мислення й поведінки як зовнішнього спостережуваного акту, його мотиваційно-смісловими основами. З одного боку, поведінка, на відміну від мисленнєвого процесу, є доступною для безпосереднього спостереження й оцінки її актуальних проявів. У цьому сенсі поведінка стала предметом емпіричних, зокрема соціологічних, досліджень. З іншого боку, поведінка є процесом і результатом динаміки психофізіологічних та соціально-психологічних характеристик складної сукупності смислів, мотивів, установок, ціннісних орієнтацій, переконань, комплексу спонукання (стримування) до дії тощо. Складність дослідження політичної поведінки зумовлена необхідністю її аналізу як цілісності – у поєднанні її спонукальних (мотиваційно-сміслових) і результативних аспектів. У цій цілісності тісно взаємопов'язаними і взаємозумовленими є загальне й окреме, закономірне й випадкове, формально-нормативне й індивідуально-

ціннісне, прагматичне й ірраціональне, доцільне й емоційне тощо. Тобто, як і будь-яка соціальна дія, поведінка політичних суб'єктів полягає не лише в проявах політичної активності, а й у причинах, які спонукають людей до тих чи інших політичних дій, їх осмислення, прийняття політичних рішень, їх реалізацію через створення ідеологій і доктрин, продукування політичних міфів, формування та зміну політичних інститутів, вплив на політичні процеси тощо.

Динамічні й, на жаль, трагічні події останнього часу в Україні призвели до кардинальних суспільно-політичних змін, зумовили виникнення складного вузла суперечностей, розв'язання якого є нагальною потребою суспільного розвитку. Перед українством постала нова політична реальність. У цій реальності: повалення авторитарного режиму, що загруз у корупції, користолобстві, зрадництві, героїзм і розчарування, переконання у правильності обраного шляху й усвідомлення його складності, осягнення «щирості» «партнерських» стосунків і їх справжньої цінності. Саме ця реальність, у сукупності її проявів, стала основою сучасного політичного мислення, суттєвих змін критеріїв оцінки суспільно-політичних явищ і процесів.

Зовнішня військова загроза, внутрішньополітичні протистояння, стрімкі світоглядні зміни, що відбуваються у масовій свідомості, визначають нову соціально-політичну реальність. Зміни в ціннісних пріоритетах громадян неодмінно актуалізують проблеми, що у часи тяжких випробувань «відійшли» на другий план – зростання цін, невилпата заробітних плат, безробіття, соціальне забезпечення, охорона здоров'я тощо. Після випробувань, пов'язаних із трагічними подіями Майдану, анексії частини території країни, втрат під час військових дій, ключовим критерієм оцінки якості державного менеджменту буде поняття «справедливості». Разом з тим, особливістю впливу зовнішньої загрози на рівень національної єдності є й мінливість спрямованості дії цього фактора. Допоки країні загрожує небезпека, національна ідентичність – вагомий і чітко зорієнтований фактор консолідації. Подолання зовнішньої загрози (її гострої фази), усвідомлення значимості суспільно-громадських організацій і рухів у досягненні перемоги, з одного боку, неминуче посилить суспільну консолідацію, з другого – спрямує її на подолання загроз внутрішніх.

Нинішні суспільно-політичні обставини свідчать – лише формування нового політичного мислення, об'єктивна оцінка сучасного стану, осмислення можливостей і перспектив суспільного розвитку з урахуванням внутрішніх і зовнішніх викликів може бути основою розробки й реалізації нової стратегії суспільного розвитку, її легітимізації та досягнення мети. Очевидно, що нова суспільно-політична реальність, кардинальні зміни ціннісних орієнтацій потребують вироблення й нових суспільних смислів як сукупності цінностей, корегування потреб, нових вимірів проєктивної діяльності, означення мети і підпорядкованості засобів її досягнення.

За таких умов, політичне мислення стає мотиваційно-смісловою основою суспільного розвитку, його своєрідної стратегії як світоглядно обумовленої сукупності поглядів, оцінок та принципів, які визначають загальне бачення шляхів поступу; як достатньо абстрактний, довгостроковий, максимально загальний, послідовний, конструктивний, раціональний, підкріплений ідеологією, стійкий до невизначеності умов середовища план досягнення успіху. Реалізація такого плану передбачає забезпечення перетворення абстрактного у конкретне через деталізацію, пошук і апробацію засобів, постійний моніторинг, аналіз внутрішніх і зовнішніх викликів і загроз.

УДК 13:001.1(477)

Броннікова Л. В.,

канд. філос. наук, доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ОБРАЗ НАУКИ У ФІЛОСОФІЇ С. КРИМСЬКОГО

Місто науки в культурі та історії, її особливості залишаються постійними об'єктами філософського осмислення. Особливу увагу цій проблематиці приділяв відомий українській філософ С. Б. Кримський у різні періоди своєї творчості. Ідеї монографії 1974 року видання «Наукове знання та принципи його трансформації» отримали розвиток і нове забарвлення в працях філософа 2000-х років. В наш час ідеї С. Б. Кримського актуалізуються в зв'язку з новими колізіями у відношеннях науки і суспільства.

«Непереборний потяг до істини», на думку філософа, сприяв виникненню науки. У роботі «Наукове знання та принципи його трансформації» він писав про знання «як продукт духовного виробництва, здатний за допомогою соціальних механізмів перетворитись у особливу сферу культурно-історичного буття».

Особливості наукового знання пов'язані з конкретною історичною епохою. С. Кримський запропонував використовувати поняття «стиль» для позначення історичних особливостей знання. Поняття стилю як епохи пов'язане з певним каноном та стандартними уявленнями, на основі яких будується світ науки на конкретному етапі її історичного розвитку. Наприклад, одним із стандартних уявлень був механістичний детермінізм XVIII століття.

Як і стиль у мистецтві, стиль наукового мислення є стійким сполученням соціокультурних і власне когнітивних параметрів. Це сполучення, своєрідний синтез відображає загальну схему інтелектуальних пошуків, їх ціннісні орієнтири, мовні особливості, онтологічні уявлення та методологічні можливості.

С. Кримський також посилається на відому книгу Т. Куна «Структура наукових революцій», в якій показана роль парадигм у науковій творчості. Саме парадигма (модель, зразок) визначає стиль наукового знання. Для першої фази розвитку класичного природознавства моделлю був механічний годинник, у XVII – першій половині XVIII століття статусу парадигми набуває модель сонячної системи, наприкінці XVIII – початку XIX століття типовою була парадигма гідродинамічних образів.

У статті «Наука – нервова система цивілізації», що входить до збірки «Під сигнатурою Софії» 2008 року видання, С. Кримський пише про те, що наука не може бути автономною смислотворюючою системою щодо інших форм культури. Саме тому «постає питання про основи єдності науки та культурно-історичних систем, про їх взаємодію у всесвітній історії». Баланс у відношеннях науки і суспільства збережеться тоді, «коли ціннісним принципом творчої діяльності стає знання», «йдеться про таке збагачення можливостей наукового пізнання, котре розширює сферу використання, практичної значимості науки та її ролі у суспільстві».

Наприкінці XX – початку XXI століття відбулись кардинальні зрушення у відносинах між наукою та соціумом. В інформаційному суспільстві має місце споживацьке ставлення до науки, відбувається прагматизація, комерційна орієнтованість знання. Знання сприймається як товар, послуга, ресурс. Існують побоювання, що наука може переродитися у галузь господарсько-виробничої діяльності.

У такий спосіб, між наукою та суспільством була, є і буде існувати складна система взаємозв'язків. Як зазначав С. Кримський, в історії виявляються різні форми взаємовідносин науки та культури – від єдності до конфлікту. Образ науки може бути як інфернальним, так і ангельським. Людство долає чисельні кризи і рухається уперед, оскільки єдність формоутворень культури – результат історичного розвитку.

Спроби прояснення (або навіть з'ясування) культурного контексту науки залишаються спробами. Перетин множини чинників в різних сферах культури є надто тонким й складним, а визнання простої каузальності – надто тривіальний спосіб для виявлення каналів взаємодії науки і культури.

Роботу 1983 року «Світоглядні категорії у сучасному природознавстві» її автори С. Кримський та В. Кузнецов завершують словами: «У світоглядних контекстах сучасної науки людина постає... суб'єктом універсальної дії, що здатний до охоплення та втілення в своїх культурних моделях усього сущого».

На думку М. Поповича, філософські пошуки С. Кримського можна узагальнити як «філософію науки, уточнюючи при цьому, що це є «філософія науки як культури».

Бронніков В. Д.,
канд. іст. наук, доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ЯК ДУХОВНА ЕЛІТА УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА

У сучасній вітчизняній науковій літературі майже не застосовується поняття «інтелігенція», його успішно замінено прозахідним поняттями «еліта», «еліти», «елітарність».

Є два різних підходи до визначення інтелігенції (*intelligensia*). Соціологи під інтелігенцією, в широкому сенсі, розуміють соціальну *групу людей, які професійно займаються розумовою працею*, розвитком і поширенням культури, зазвичай мають вищу освіту. В соціальній філософії до інтелігенції, у вузькому значенні, зараховують тих, кого можна вважати *моральним еталоном суспільства*.

Поняття походить від слова латинського походження *intelligens*, що означає «розуміючий, мислячий, розумний, який має здібності розсудливого сприйняття реальності». Саме у такому сенсі його вживав давньоримський мислитель М. Т. Цицерон. «Отже світ живий. А із цього можна збагнути, що в ньому є розумність (*intelligentia*)... це ті істоти, які народжуються від природи добрими і мудрими, яким з самого початку притаманний вроджений розум, вірний і постійний, який має вважати надлюдським і долею бога, тобто світу».

У сучасних розвинених країнах поняття «інтелігенція» вживається досить рідко. На Заході більш популярний термін «інтелектуали» (*intellectuals*), яким позначають людей, які професійно займаються інтелектуальною (розумовою) діяльністю, не претендуючи, як правило, на роль носіїв «вищих ідеалів». Основою для виділення такої групи є поділ праці між працівниками розумової та фізичної праці.

Люди, що професійно займаються інтелектуальними видами діяльності (викладачі, вчителі, артисти, лікарі та ін.), існували вже в античності і в середньовіччі. Але великою соціальною групою вони стали тільки в епоху нового часу, коли різко зросла кількість людей, зайнятих розумовою працею. Тільки з цього часу можна говорити про соціокультурну спільність, представники якої свою професійну інтелектуальну діяльність (наука, освіта, мистецтво, право та ін.) генерують, відтворюють і розвивають культурні цінності, сприяючи освіті і прогресу суспільства.

Оскільки творча діяльність обов'язково передбачає критичне ставлення до панівних думок, особи розумової праці завжди виступають носіями «критичного потенціалу». Саме інтелектуали створювали нові ідеологічні доктрини (республіканізму, націоналізму, комунізму, соці-

алізму) і пропагували їх, забезпечуючи тим самим постійне оновлення системи суспільних цінностей.

Оскільки в епоху науково-технічної та інформаційної революції різко підвищується цінність знань і креативного мислення, то в сучасному світі зростає і число осіб розумової праці, і їх значення в житті суспільства. В постіндустріальному суспільстві інтелектуали стануть, на думку деяких вчених, «новим панівним класом».

У країнах, що відстали в своєму розвитку, соціальна група осіб інтелектуальної праці набуває особливі риси. Краще за інших розуміючи відсталість своєї країни, інтелектуали стають головними проповідниками цінностей модернізації. В результаті у них розвивається почуття власної винятковості, претензії на «вище знання», якого позбавлені всі інші. Подібні месіанські риси характерні для інтелектуалів всіх країн наздоганяючого розвитку. Саме цей особливий вид інтелектуалів і називають інтелігенцією.

Україна потребує змін і тут велика надія покладається на інтелектуальну еліту суспільства, на її моральний прошарок осіб – інтелігенцію, яка стала дієвою частиною на майдані під час Революції Гідності. Саме тут люди насправді переконалися у тому, що не можна служити ні популістським ватажкам, ні партіям, ні корпоративній етиці, а лише народу і батьківщині. Зміни обов'язково прийдуть і прийдуть можливо у вигляді перманентно функціонуючого майдану, який може стати продовженням стародавнього віче, чи козацьких протодемократичних зібрань. Можливо, це і є прообраз майбутнього самоуправління, позакорпоративної демократії.

УДК 13

Дрожанова О. М.,

канд. соціол. наук, доцент кафедри,

Ступак О. П.,

ст. викладач кафедри,

Навчально-науковий гуманітарний інститут
НУК ім. адм. Макарова, м. Миколаїв, Україна

ЕКЗИСТЕНЦІЙНА ПОТРЕБА В УКОРІНЕННІ В «СВІТІ БЕЗ ОПОРИ»

Головна увага численних дослідників феномену глобалізації більшою мірою зосереджується на різноманітних сферах суспільного життя. Менше ж уваги приділяється індивідуально-антропологічним вимі-

рам і наслідкам глобалізації. Глобалізація спричиняє трансформуючий вплив на систему факторів, які формують особистість в різних суспільствах, розхитує традиційні системи таких факторів, створюючи можливості для розвитку особистості, які менш жорстко детерміновані певним соціокультурним середовищем.

Безсумнівно, процеси глобалізації відкривають нові можливості самовизначення, самореалізації індивідів і спільнот. Проте, гостро відчувається непевність, «онтологічна незахищеність», небезпека не відбутися, загубитись у деіндивідуалізуючій, деперсоналізуючій глобальній мережі знеособлених комунікацій. Прояви екзистенційного неспокою відбивають найгострішу проблему сучасності, як її тлумачить Ч. Тейлор, – утрату людиною контактів із традицією, спільнотою, життєво значущими людськими стосунками і пов'язане із цим звуження горизонтів значень, в межах яких відбувається її становлення. Звідси потреба «розутіленої» людини (Е. Гідденс) в укоріненні, в сенсі М. Гайдеггера, Г.-Г. Гадамера, С. Вейль, в «нестримному» світі, «світі без опори» (Р. Дарендорф). Цими мислителями вкоріненість тлумачиться як передумова автентичного існування людини. Все більше знекорінення стає синонімом глобалізації, а традиція частіше пов'язується з локальним. Провідні соціологи, зокрема Р. Дарендорф, наголошують, що у той час, як певні економічні види діяльності потребують все більше простору для свого розвитку і при цьому втрачають будь-яку прив'язаність до певного місця, люди шукають місце, якого стає дедалі менше, де вони могли б почуватися як удома і відчувати свою належність до них. Культури національних і соціальних спільнот, які історично склалися, є головним джерелом, з якого особистість черпає життєві смисли, які утворюють основу її самосвідомості, самототожності, які вибудовують ієрархію її цінностей і норм, духовний зміст її буття. Людині, яка втратила своє культурне коріння, зв'язок з культурними архетипами і кодами, загрожує збайдужіння, атрофія відчуттів, соціальна і психологічна дезорієнтація, втрата внутрішніх правил, які упорядковують її наміри і цілі.

Розв'язання антиномій, спричинених глобалізацією, передбачає розуміння того, що діяльність людей у тих життєво важливих аспектах, які визначаються рівнем розвитку науки і техніки, стає системно організованою, щільно інтегрованою в масштабах всього людства, але в тій частині, у якій діяльність людей залежить від їхнього ціннісного вибору, етнокультурної ідентичності, людство залишається цивілізаційно багатоманітним, диференційованим, розколотим. Дедалі частіше намагаються пояснити суперечливу сутність подвійних процесів глобального/локального через прикметні новотвори «гібридизація», «глокалі-

зація», «глокалперсоналізація», проте вони часто використовуються для тлумачення неповторної специфіки лише зовні подібних процесів.

Глобалізація прискорює поширення не лише нових зразків інформації, технологій, економічних моделей, способу життя, але і все більше диференційованих життєвих смислів, ціннісних орієнтацій, культурних фреймів. Можливості, створювані глобалізацією, гранично різні в різних суспільствах та регіональних, національних, соціокультурних середовищах – в одних випадках відкриваються шляхи збагачення локальних соціокультурних контекстів і життєдіяльності особистості, в інших – очевидно більш численніших – до її маргіналізації, збіднення соціокультурного середовища, аномії і самотності.

Показово, що процесами глобалізації стимулюються нові форми індивідуалізації, або, радше, атомізації, бо вони не ведуть до зростання автономії і свободи індивідів, навпаки, сполучаються зі зростанням підпорядкованості, всезагальної стандартизації/уніфікації, структурного примусу, а отже, загрожують автентичності людського існування.

УДК 17.024.1+316.647.5(043.2)

Костельнюк М. М.,
ст. викладач кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ПОНИМАНИЕ СОВЕСТИ В ИНТЕРПРЕТАЦИИ ПЕТРА МОГИЛЫ

Петр Могила был одним из первых украинских мыслителей-гуманистов, который, «пользуясь достижениями мировой культуры», начал разрабатывать, изучать и отстаивать понятия совести и толерантности, которые являются актуальными и требуют детального изучения и сегодня. По мнению архимандрита, совесть является «естественным законом», который направляет душу к добру, помогает противиться человеку злой воли, советует ему, что он должен делать и что не должен, осуждает его, если он выходит за рамки дозволенного. В данном контексте, «совесть» является своеобразной социальной нормой, которая помогает решать различные проблемы и предстает определенным социальным ориентиром.

Толерантность и свобода совести, как аксиологические категории, были ключевыми понятиями, которые мыслитель живо отстаивал на протяжении всей своей жизни. Его увлеченность именно данными направлениями не случайна, так как понятие совести в сознании и

нравственных учениях гуманистов было связано в большей мере с эмансипацией индивида, обогащением его духовного мира. В этом процессе использовались идеи раннего христианства, которые сулили человеку жить по воле Бога и по его законам. П. Могила обращал пристальное внимание на проблему совести в контексте процессов человеческого самопознания и самораскрытия. Именно они напоминают человеку о том, что соответствует его природе как определенной личности и как надо себя вести, что бы быть ближе к Богу. Здесь совесть выступает своеобразной мерой человеческих поступков и отношений, которые не должны выходить за рамки христианской и гуманистической идеологии.

В целом, учение о совести – это наука о должном. В том числе, об обязанностях, о том, что должно быть в соответствии с настояниями Божьими и его естественными законами. Совесть во времена П. Могила воспринималась не только как принадлежащая внутреннему «Я» личности, но и роду человеческому в целом.

Сам же Петр Могила рассматривает совесть как актуализацию естественного закона, как ступень самопознания человека, необходимую для очищения души и ее спасения. Она является своеобразным центром, который объединяет смысл жизни человека, его нравственность и рациональность. В то же время, исходя из учений архимандрита, не стоит забывать, что совесть – это сторож, охраняющий человека от извращений на пути подъема к Богу. Таким образом, можно говорить о взаимосвязанных ее функциях, которые в совокупности делают данное понятие предметом научных споров.

Опираясь на идеи воплощения гуманистических и демократических принципов христианства (равенство перед Богом, справедливость, свобода, братство), Петр Могила в своих многочисленных философско-полемических произведениях пытался решить проблемы соотношения религии и светской жизни, власти духовной и светской, их влияние на общественное сознание. В его идеях, человек-христианин уже не оставлен один на один с силами природы, он чувствует опеку Бога и всегда может рассчитывать на его любовь и понимание. Именно такое все обогащающее чувство приводило к духовной работе над собой, стремлению идти дальше, искать свой путь, который не противоречит совести и внутренней свободе. Таким образом, человек чувствовал себя личностью, которая должна духовно расти, совершенствовать свой духовный мир и разум, приумножать добрые дела.

Христианское учение, по своей сути, было обращено к свободному волеизъявлению человека, открывало ему пути к совершенствованию, осознанию значения своего выбора. Идеи свободы и относительной индивидуализации в христианской религии заложили основы учений о правах человека, которые стали продолжением гуманистических идей и принципов тех времен.

Гладир Я. С.,
канд. філол. наук,
ДВНЗ «Криворізький національний університет»,
м. Кривий Ріг, Україна

ЗАХОДИ ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДТРИМКИ АДАПТАЦІ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНІВ У ВНЗ УКРАЇНИ

В умовах сучасної конкуренції між вітчизняними вищими навчальними закладами і фактичної боротьби за абітурієнтів питання підготовки іноземних студентів стали надактуальним для багатьох українських університетів. Але водночас вітчизняні виші постали перед гострими проблемами педагогічної взаємодії зі специфічним студентським контингентом, який потребував володіння додатковими знаннями, уміннями і навичками роботи. Чи не найперше місце в переліку означених проблем посіло питання педагогічної підтримки адаптації іноземних студентів.

Останні 15–20 років у педагогіці посилилася увага до безпосередніх і різнорівневих процесів адаптації іноземних студентів до навчання у ВНЗ. Так, психолого-педагогічні та соціально-психологічні засади адаптаційних процесів іноземних студентів розглядали В. Антонова, О. Зиньковський, Т. Блінова, Т. Довгодько, М. Іванова, Г. Потапенко, С. Шестопалова, С. Родонова, С. Краснікова, Ю. Дорожкін, Н. Костяк, А. Першина, М. Вітковська, І. Кривцова, ін. Але заявлену наукову проблему аж ніяк не можна вважати вичерпану.

На нашу думку, спрямованість сукупності заходів педагогічної підтримки адаптації іноземних студентів у процесі допрофесійної підготовки можна класифікувати як двосторонні заходи педагогічної підтримки та особистісно-орієнтовані заходи педагогічної підтримки.

Необхідність *двосторонніх заходів педагогічної підтримки* зумовлена тим фактом, що перші педагоги, з якими стикається іноземний студент у ВНЗ, традиційно є для нього певним еталоном української освітньої системи як такої, і саме стосунки з першими викладачами найчастіше спрямовують проекцію на всіх інших представників освітньої системи, з якими зустрічається іноземний студент протягом усього періоду навчання, і так чи інакше позначаються на подальших стосунках з наступними викладачами. На жаль, залишається проблема непрофесійності кадрів, які працюють з іноземними студентами, їхня недосвідченість або й узагалі необізнаність. Отже, двосторонні заходи педагогічної підтримки спрямовані на запобігання або усунення можливих специфічних протиріч між іноземними студентами і викладача-

ми, іноземними студентами й адміністрацією, іноземними та українськими студентами тощо; на двосторонню адаптацію – як для іноземних студентів, так і для викладачів, які з ними працюють.

Особистісно-орієнтовані заходи педагогічної підтримки адаптації іноземних студентів базуються на традиційних засадах особистісно-орієнтованої педагогіки. Це: складання куратором індивідуальних психолого-педагогічних портретів кожного студента з метою виявлення «проблемних» студентів та відстеження змін; систематичний моніторинг індивідуально-групових проблем іноземних студентів: від проблем із засвоєнням нового матеріалу до побутових, проблем спілкування з оточуючими тощо; двосторонній моніторинг індивідуальних проблем іноземних студентів з іншими викладачами та претензій викладачів до конкретних студентів групи; робота з проблемними студентами: звернення куратора до студента (студентів) старших курсів, які навчаються у даному ВНЗ та закріплення за ним (ними) одного або кількох студентів (можливо, проблемних), які потребують особливої уваги та допомоги тощо.

Отже, ефективній адаптації іноземних студентів сприяють всебічні заходи педагогічної підтримки, які за сутнісною ознакою диференціюються на двосторонні та особистісно-орієнтовані, а за організаційними різновидами групуються на: педагогічної підтримки організації навчального процесу, педагогічної підтримки організації побуту, педагогічної підтримки організації дозвілля студента-іноземця. Проте, саме на етапі первинно-побутового оволодіння мовою студентом-іноземцем доцільність, ефективність і необхідність розглянутих заходів педагогічної підтримки забезпечують найбільш ефективну адаптацію іноземних студентів.

СЕКЦІЯ 3

Соціально-економічні й демографічні детермінанти регіональної безпеки

УДК 316.42:[502/504+314]:005.334(043.2)(477.63–21)

Лобанова А. С.,
д-р соціол. наук, професор кафедри,
Славіна О. С.,
канд. екон. наук, доцент кафедри,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг, Україна

ЕКОЛОГІЧНІ ТА ДЕМОГРАФІЧНІ РИЗИКИ У ВЕЛИКОМУ ПРОМИСЛОВОМУ РЕГІОНІ: НА ПРИКЛАДІ КРИВОРІЖЖЯ (УКРАЇНА)

Українські соціологи, економісти та екологи у сучасних умовах концентрують свою увагу на пошуках шляхів виходу України з екологічної кризи, яка спричинила істотні екодеструктивні зміни, пов'язані з нещадною експлуатацією природних ресурсів та забрудненням навколишнього середовища. Екологічна ситуація останніми роками ще більше погіршилася у зв'язку із наслідками військового конфлікту на сході країни (Донецька і Луганська області, 2014–2017 рр.), недофінансуванням державних програм з подолання наслідків аварії на Чорнобильській АЕС, недостатньою увагою урядових і підприємницьких структур до технічного переоснащення промислових підприємств і ліквідації промислових відходів, відсутністю умов для складування та переробки побутового сміття. Унаслідок цього значно збільшилися **екологічні ризики**, що являють собою *«не лише вірогідність виникнення змін навколишнього середовища або наслідків цих змін, що виникають після антропогенної дії, а ще й вірогідність зміни або руйнування (загибелі) екологічного об'єкта або системи»*.

Звісно, що вплив людини на природу опосередковується насамперед знаряддями праці, які в сучасних умовах створюються завдяки інформації, технологізації та новітнім технологіям. Немає сумнівів, що нерозумне техногенне навантаження на природний ландшафт і екстенсивне використання природних ресурсів завдає колосальної непоправної шкоди навколишньому середовищу. Особливо це очевидно в індустріально-промислових регіонах, одним з яких є Криворізький залізрудний басейн, де, наприклад, у 2016 році викиди підприємствами

гірничо-збагачувального комплексу забруднюючих речовин в повітря склали колосальну величину – 342 тисячі тон, внаслідок чого отримано понад 195,4 млн тон відходів, основну частину яких розміщено в навколишньому природному середовищі. Як зазначає професор В. Сидоренко, «зростаючі темпи видобутку руди несуть в собі не тільки антропогенну геологічну загрозу, а й деякі інші аспекти, наприклад геополітичного та економічного характеру», що може призвести до неправної катастрофи: Кривий Ріг може стати «містом-привидом».

Забруднення гідросфери промисловими підприємствами та транспортними засобами несе в собі значні **екологічні ризики**, зокрема зниження запасів питної води, погіршення фауни та флори водоймищ, а згодом і порушення кругообігу речовин в біосфері, зменшення обсягів біомаси на планеті та зниження відтворення кисню.

А забруднення атмосфери, джерелами якого є шахти, теплоелектростанції, металургійні підприємства, хімічні, цементні заводи та інші підприємства, що викидають у повітря токсичні речовини, несуть **демографічні ризики**, оскільки негативно впливають на стан здоров'я людей, зокрема на їх репродуктивну функцію. Так, наприклад, у Дніпропетровській області упродовж останніх 26 років відбувається постійне скорочення населення, а у м. Кривий Ріг тільки за 2016 р. стало на п'ять тисяч жителів менше (640 тисяч проти 645 тисяч у 2015 р.), при цьому лівова частина у зменшенні чисельності населення пов'язана із зниженням народжуваності, оскільки баланс між народжуваністю і смертністю протягом року був від'ємним, тобто приблизно на одного новонародженого приходилось двоє померлих.

Сонько С. П. і Шиян Д. В., досліджуючи вплив навколишнього середовища на стан здоров'я населення, зазначили, що існують різні рівні екологічно обумовленої патології, які характеризують *високий* (професійні хвороби, онкозахворювання, природжені патології і генетичні дефекти, алергози, перинатальна смертність), *середній* (дитяча смертність, смертність новонароджених, вторинні імунodefіцити, хронічні бронхіти і пневмонія) та *помірний* (патології вагітності, хронічні бронхіти) *ступені* залежності від забруднення навколишнього середовища. Можна погодитися з дослідниками, що в Криворізькому регіоні існують значні екологічні ризики високого ступеню впливу забруднень на стан здоров'я його мешканців, а відтак і на їх репродуктивні можливості.

Екологічні та демографічні загрози, які існують у великих промислових регіонах, значно обмежують перспективи українського суспільства зреалізувати ідеї сталого розвитку в найближчій перспективі, тому потребують упередженої і виваженої екологічної політики, спрямованої на збереження навколишнього середовища і здоров'я нації.

АНТИСПОЖИВАЦТВО ТА СПОЖИВЧА СОЦІАЛІЗАЦІЯ У ПРОТИДІІ ПОШИРЕННЯ КОНСЬЮМЕРИЗМУ В УКРАЇНІ

На початку ХХ ст. споживання стало культом доби, а консьюмеризм став загальносвітовим трендом споживчого гедонізму. Консьюмеризм як вірус став заражати людей і на початку ХХІ ст. вже вкорінений у внутрішню структуру сучасного українського суспільства. Відбувається зростання настроїв гедонізму. Так, 75 % дорослого населення визначили придбання речей як засіб отримання задоволення і поліпшення настрою (за даними опитувань 2009 та 2010 р.). Навіть для розваги та відпочинку до 20 % українців використовують шоппінг як улюблений спосіб дозвілля (результати авторського дослідження та моніторингу ІС НАНУ у 2013 році). Високе значення в ціннісних диспозиціях населення надається речовій оснащеності. Статистичні дані і результати соціологічних досліджень переконливо показують високий рівень речової насиченості повсякденного життя людей речами й вагомою частку населення (64 %), що вже розуміє наявність зайвих речей. Демонстративне споживання та його символізація стали масовою властивістю (64 % опитаних вдаються до споживання напоказ). Навіть знижений матеріальний рівень населення не є перешкодою для формування етосу споживацтва в Україні: майже половина населення споживає за мотивом «бути не гірше за інших» і для цього використовує кредити; значна частина населення використовує симуляційне символічне споживання (використовує альтернативний асортимент речової оснащеності і камуфлює дешеве під дороге); спостерігається тенденція перенесення інтенції та активності споживачів на інформаційну сферу.

Усі наведені факти красномовно свідчать про те, що девіація споживацтва – оніоманія (непереборне бажання купувати будь-що для отримання задоволення та використання купівлі як розваги та відпочинку) не оминула нашу країну (хоча можливості для її поширення в Україні були значно меншими ніж в інших країнах світу). В опитуваннях виявлено, що доволі значна кількість населення нашої країни потрапила під вплив споживацтва та демонструють активну діяльність як шопоголики (30 % населення демонструють активний тип практик споживання за рахунок реалізації бажання постійно купувати новий одяг і часто змінювати його). Так, емпірично підтверджено, що п'ята частина молоді (22 %) м. Запоріжжя має високий рівень споживацтва (2014 р., n = 610, використано шкалу О. Джеймса).

Сучасні рівень та якість споживання українців підкреслюють, що цінності консьюмеризму притаманні значній частині населення, на

щастя, більшості населення (до 75 %) притаманний уявний характер практик споживання (суб'єктивно – на рівні свідомості аніж об'єктивно у реальних практиках споживання), а ступінь проникнення споживацтва в духовний світ особистості не є занадто високим. Втім, неможливо припустити того, щоб споживацтво домінувало в суспільстві, здійснюючи значний вплив на повсякденне життя, цінності і мотиви соціальної дії, оскільки це може перетворити сучасний світ на зовсім іншу цивілізацію (можуть панувати жадібність, аномія, злочинність, оніоманія, афлюенція, ігнорування духовних цінностей, деградація навколишнього середовища, загальний занепад суспільства тощо). Тому, варто додати споживанню правильних пропорцій та перспектив розвитку розумного споживання (щоб предмет споживання залишався саме «слугою потреби, а не виступав її паном»).

Для формування стратегії стриманого споживання має розгортатися система заходів нівелювання та протидії, конкретні дії, що обмежували б поширення споживацтва. В світі вже сформовано рух, що протистоїть споживацтву, який використовує різні аргументи та технології стримування надмірного споживання і на рівні повсякденності пропонуються конкретні технології опору споживацтву: проект суспільства «розумного споживання»; проект «коригування цінностей»; проект «спрощення»; проект становлення нової еліти нетократії; проект антиглобалізму та екологічного алармізму; проект енафізму. Саме ці проекти бунту проти споживацтва використовуються у світі для відчайдушного супротиву споживацькій ідеології. В Україні спостерігається зростання антиспоживацьких настроїв ще не набрав обертів, втім здійснено вагомі кроки: прийнято Закон «Про захист прав споживачів», створено обласні управління із захисту прав споживачів та ланку громадських організацій з захисту прав споживачів (Всеукраїнську громадську асоціацію «Союз споживачів України», Українську асоціацію споживачів), інтернет-сайти і портали для споживачів. На регіональному, в Запоріжжі існує науководослідний центр незалежних споживчих експертиз «Укртест». Видаються періодичні видання, спрямовані на інформування споживача: «Попит», «Покупка». На телебаченні існує кілька проектів для споживачів – програми «Гаманець», «Вдала покупка». Також спостерігаються спроби реалізації заходів в межах зазначених вище проектів («Не купи. Уроки потребительской diety», групи у соціальних мережах тощо).

Втім, на нашу думку, першочерговим завданням ефективної реалізації цих проектів є протидія маніпулятивному впливу ЗМІ, реклами та маркетологів, становлення цивілізованого споживача, його споживча соціалізація засобами освіти. Споживча соціалізація має розглядатися як соціалізація (для дітей, підлітків) або ресоціалізація (вторинна соціалізація дорослого населення) моделей споживання. Мета сучасної споживчої соціалізації має полягати у формуванні системи цінностей розумного споживання на противагу гедоністичним цінностям, покладеним в основу консьюмеризму.

Тому, актуальним завданням сучасного українського суспільства у протистоянні поширенню ідеології споживацтва є упровадження в навчальні заклади систематичної і комплексної споживчої освіти щодо споживчих прав, раціонального планування витрат та заощаджень.

Так, за пропозицією Інституту захисту споживача, починаючи з 1999 р., Міністерством освіти України було рекомендовано введення в навчальні програми загальноосвітніх і професійно-технічних навчальних закладів курсу «Основи споживчих знань». Така ситуація викликала необхідність створення Концепції споживчої освіти для загальноосвітніх навчальних закладів, ґрунтовної цілісної наскрізної програми курсу «Основи споживчих знань», посібника для вчителів, який був запроваджений у 2008/2009 н. р. у загальноосвітніх навчальних закладах та згодом посібника для ВНЗ I–IV ступенів акредитації та програми курсу в системі післядипломної освіти вчителів, а також навчально-методичного посібника для державних службовців.

Вагомі кроки для споживчої соціалізації вже зроблено, втім запобігти соціальній вразливості споживачів та соціуму, що існує на сьогодні, можна тільки за умови консолідації всіх зацікавлених сторін – споживачів, освітніх закладів, ЗМІ, виробників і держави на основі балансу інтересів. Незважаючи на відчайдушний супротив споживацької ідеології вже формуються елементи постспоживчого суспільства, суб'єктам якого властиві раціональне, обмежене споживання з етичних мотивів, моралі відповідальності перед майбутнім, переважання інформаційного споживання над матеріальним, дауншифтинг, спрощення тощо.

УДК 316

Орлова О. І.,

канд. соціол. наук, доцент кафедри,
ДВНЗ «Криворізький національний університет»,
м. Кривий Ріг, Україна

ВИРІШЕННЯ МОЛОДІЖНИХ ПРОБЛЕМ У СУЧАСНІЙ ДЕРЖАВНІЙ ПОЛІТИЦІ

Сучасні суспільні процеси різко змінили соціальне, матеріальне і політичне становище молоді, тому поняття, що характеризували молодь минулих типів суспільства, потребують сучасного аналізу, переосмислення та уточнення. Соціальне самопочуття молоді є одним з головних показників розвитку суспільства, а проблема формування її свідомості – однією з провідних у соціології. Для того, щоб формування молоді відбувалося адекватно суспільним процесам, необхідно визначити її роль і місце в суспільстві, з'ясувати її труднощі та пробле-

ми. Серед них є традиційні світоглядні питання – кохання, дружба, пошуки сенсу життя, створення сім'ї тощо. Вирішення багатьох проблем залежить від факторів соціального життя. Йдеться про вибір професії, життєвого шляху, самовизначення, професійну мобільність тощо.

Не менш актуальними є соціальні проблеми: здоров'я, освіти молоді, спілкування її з дорослими й однолітками. Вивчаючи молодіжні проблеми, неможливо обходитися простим констатуванням позитивних чи тривожних фактів життєдіяльності молодих людей. Потрібен глибокий системний аналіз буття молоді.

Останнім часом загострилося чимало молодіжних проблем серед яких найголовнішими можна виділити:

- низький рівень життя, безробіття і значна економічна та соціальна залежність від батьків;
- шлюбно-сімейні проблеми (високий рівень розлучень, сімейних конфліктів);
- низька народжуваність – вже протягом трьох з половиною десятиліть в Україні зберігається рівень народжуваності, який не забезпечує навіть відтворення поколінь;
- матеріальна незабезпеченість, відсутність умов для поліпшення житлових умов;
- поганий стан здоров'я і зростання рівня соціальних відхилень (злочинність, пияцтво, наркоманія, проституція);
- втрата ідеалів, соціальної перспективи, життєвого оптимізму.

Молодіжна політика – складова частина соціально-економічної політики, що відбиває ставлення органів державної влади до проблем молоді, визначає правові, економічні, організаційні основи становлення й розвитку молодих громадян, сприяє найбільш повній реалізації їх здібностей в інтересах суспільства й держави, розвитку молодіжних рухів та ініціатив. Її внутрішні закони, система побудови та механізми сталого розвитку поки що не мають єдиних стандартів і традицій. Молодіжна політика здійснюється з врахуванням важливості залучення молодих людей до її формулювання, реалізації та розвитку.

Модель державної молодіжної політики, що формувалася протягом останнього десятиліття, сьогодні не відповідає масштабу завдань і викликів, що постають перед державою і суспільством. Мозаїчність, що полягає у підходах до формування законодавчої бази, фінансування, створення структур органів по роботі з молоддю, визначенню їх повноважень і функціонала, відсутність чіткої внутрішньої організації знижують ефективність державної молодіжної політики, позбавляють її комплексності і системності.

Так, зі всього числа опитаних 50 % займається спортом, що дає можливість позитивно дивитись на це питання, але, очевидно, що заняття фізичною культурою не стали для половини опитаних життєвою

потребою, вже не таким позитивізмом віддає питання стосовно хвороб протягом року, приблизно 60 % часто хворіє. Негативний вплив на здоров'я студентської молоді мають шкідливі звички. Встановлено, що значна частина досить прихильно ставиться до алкоголю 70 %. Продовжує знижуватися вік вступу молоді в соціально-економічні відносини. Вже зараз приблизно 34 % опитаних заробили свої перші гроші до 15 років, ще 44 % – з 15 до 17 років включно, 11 % почали заробляти гроші у 18 років і лише 10 % – в 19 років і старше. При цьому різні галузі економіки приймають молоді трудові ресурси украй нерівномірно.

Політичне самовизначення представників молодого покоління характеризується таким чином: підтримку тим процесам, що відбуваються у молодіжній політиці надають лише 20 % опитаних, які згодні з діями влади у цій галузі. 80 % респондентів вважають за потрібне внести суттєві зміни до державної молодіжної політики.

Проведене дослідження у сфері професійного самовизначення молоді дає можливість зробити наступні висновки. Тих, хто самостійно зробив вибір своєї професії – 60 %, а тих, хто має певні сумніви стосовно свого вибору – 40 %, приблизно 52 % респондентів збирається пов'язати своє майбутнє з обраною освітньою спеціальністю. Існує значна потреба у проєктуванні програм регулювання молодіжної зайнятості, потребує прискорення докорінна реформа системи вищої освіти.

Головне завдання, яке має статус першочергового у галузі державної молодіжної політики, полягає у створенні низки базових програм, які б забезпечували ефективний соціальний старт для процесу становлення молоді, а також побудову сприятливих економічних, соціальних, політичних та інших умов, правових гарантій для реалізації молодим поколінням своєї життєвої перспективи, проведення ефективної державної політики підтримки соціалізаційних процесів у молодіжному середовищі.

УДК 316.334.55:911.375.5(477.73–21)

Локтіонова Д. А.,

канд. політ. наук, ст. викладач кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

УРБАНІСТИЧНИЙ РУХ м. МИКОЛАЄВА: СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Сьогодні для сучасного міста характерними рисами є його динамічність та здатність швидко змінюватись залежно від існуючої факторної обумовленості. Плинні процеси, що відбуваються у міському середовищі та завдяки яким формуються уявлення про те чи інше

місто, представляють значний дослідницький інтерес для науковців. Тому, вивчення різноманітних аспектів міського життя та його специфіки на сучасному етапі розвитку вітчизняного державотворення, враховуючи тенденції до децентралізації влади, робить дану розвідку своєчасною та актуальною. Таким чином, **мета** роботи полягає у висвітленні розвитку урбаністичного руху м. Миколаєва.

Сьогодні дослідження урбанізаційних процесів у рамках вітчизняної соціологічної науки знаходиться у мейнстримі нової хвилі досліджень. Таким чином, дана проблематика представляє значний евристичний потенціал для сучасних науковців. Піонерами у вивченні зазначеної проблематики є М. Вебер та Г. Зіммель. Подальше вивчення цього питання відбувалось у рамках Чиказької школи соціології, зокрема, у роботах Л. Вірта та Р. Парка. У працях відомих урбаністів Дж. Джекобс, Л. Мамфорда, Д. Харві висвітлюються питання міського планування та організації міського простору. Серед сучасних західних дослідників, що приділяють увагу міській проблематиці слід назвати – З. Баумана, Ж. Лернер, Е. Сойя, Р. Флорида тощо. До вітчизняних та пострадянських учених, які тією чи іншою мірою приділяли дослідницький інтерес, можна віднести роботи Л. Малес, О. Мусієздова, С. Пірогова, Г. Фесенко тощо.

Суспільно-політичні події 2014 р. стали поштовхом для осмислення не тільки напрямків зовнішньої та внутрішньої політики Української держави, а й стартом активної діяльності міських громад. Таким чином, зважаючи на цей факт, можна сказати, що однією з тенденцій розвитку українського суспільства стала залученість городян до обговорення та прийняття рішень у сфері міської проблематики. Не виключенням став і Миколаїв. Трампліном для розвитку та впровадження міських ініціатив стала організація комунальної установи «Агенція розвитку Миколаєва», мета діяльності якої є створення та реалізація Стратегії розвитку міста. Сьогодні командою реалізовано 16 проектів міського розвитку, для яких були задіяні 2,3 млн грн. зовнішнього фінансування. Серед найбільш активних миколаївських громадських організацій можна назвати «Urban Mykolaiv», діяльність якої полягає у розв'язанні соціальних, культурних, спортивних та екологічних проблем міста.

Зважаючи на активізацію діяльності у вирішенні питань з міської проблематики, доцільно навести думку видатного західного соціолога З. Баумана, який твердив, що «тільки в «локальних питаннях» наші дії чи бездіяльність можуть мати значення». Таким чином, для того, щоб зробити Миколаїв привабливим не тільки для туристів, а й для городян, необхідно пам'ятати вираз видатного західного дослідника Е. Сойї, що «усі ми сьогодні урбаністи».

Беручи до уваги визначення «міста» як поселення, що послідовно породжує економічне зростання за рахунок своїх локалізованих ресур-

сів (Дж. Джекобс), можна стверджувати, що сьогодні Миколаїв знаходиться на шляху до суттєвих трансформацій. Першим кроком до цього і є розвиток урбаністичного руху у місті, який стає відображенням соціокультурних процесів, що відбуваються в суспільстві. Тому, подальший розвиток урбаністичного руху в Миколаєві, на думку автора, видається можливим за рахунок загального підвищення культурного рівня його мешканців. На користь цього твердження показовим є глобальний звіт ЮНЕСКО про вплив культури на стійкий розвиток міста, у контексті якого наголошується, що заходи спрямовані на залучення до соціального життя та визнання культурної самосвідомості є важливими кроками на шляху до стійкого розвитку міста.

УДК 316.44:[314.15:331.556.2](477.7)

Чорна В. О.,

канд. соціол. наук, ст. викладач кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

ТРУДОМІГРАЦІЙНИЙ ТРЕНД ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

На сьогодні соціально-економічний розвиток Південного регіону України ознаменований масштабними трансформаціями у сфері виробництва, господарювання, життєдіяльності суспільства. Насамперед суспільні перетворення в сільській місцевості позначаються на виробничому потенціалі аграрної галузі, що потенційно слугує фактором формування міграційних намірів та орієнтацій населення.

Зміна наявних переміщень робочої сили на Півдні України актуалізувала необхідність соціологічного дослідження трудової міграції, з'ясування її характеру, розробки механізмів мінімізації міграційних втрат, нейтралізації негативного впливу на соціально-демографічні й економічні сфери суспільного життя, зокрема за рахунок відтворення населення, формування пропорційного розподілу попиту та пропозиції робочої сили на національному ринку праці, підвищення якості життя населення як у регіонах, так і в країні в цілому, постійного вдосконалення організаційних і соціально-економічних механізмів регулювання міграційних потоків населення.

Суперечності, які обумовлені практичними потребами модернізації механізму регулювання трудової міграції в Україні й наявним рівнем соціологічного знання в цій галузі, актуалізують необхідність поглиблення концептуалізації існуючої трудової міграції у регіональному розрізі, що пов'язано з реальними соціально-економічними чинника-

ми, причинами й наслідками трудової міграції й тому потребують уточнення відповідно до специфіки соціально-економічної сфери Південного регіону України.

Отже, аналіз основних статистичних показників соціально-економічного розвитку Причорноморського економічного району й оцінка впливу трудової міграції на них у розрізі областей дозволив виділити:

а) Одеський субрегіон, що характеризується низьким рівнем міграційних відтоків, високою міграційною привабливістю і значним економічним потенціалом;

б) Херсонський субрегіон міграційного відтоку з низьким рівнем соціально-економічного розвитку, однак з достатньо розвиненою сільськогосподарською сферою;

в) Миколаївський субрегіон високої міграційної привабливості з середнім рівнем соціально-економічного розвитку.

Провідні причини трудові міграційних процесів слід поділити на загальні (загальний низький рівень соціально-економічного розвитку регіону, високий рівень безробіття, низька оплата праці) та спеціальні (безпосередньо пов'язані з конкретною ситуацією кожного мігранта).

До числа провідних чинників потрібно віднести: *економічні* (наявна структура ринку праці сприяє, з одного боку, притоку сезонних, некваліфікованих мігрантів задля забезпечення належного функціонування сільського господарства Херсонської та Миколаївської областей, з іншого – відтоку кваліфікованої робочої сили, викликаного занепадом судно-, машинобудування); *демографічні* (територіальні відмінності в структурі населення за статтю, віком, кількісному складі сімей, які здійснюють істотний вплив на режим відтворення робочої сили і на її здатність до територіального пересування, зокрема в районах, де багато населення в активному працездатному віці, інтенсивність трудових переміщень істотно зростає, особливо в напрямках місто-село, село-село, велике місто-мале місто); *екологічні* (кліматичні умови, екологічна ситуація та ландшафт визначають можливості розвитку сфери туризму, сфери обслуговування, спричиняють активізацію сезонної, некваліфікованої трудової міграції); *географічні* (розташування поряд з наявною портовою зоною найбільшого промтоварного ринку країни «7-й кілометр» в Одеській області, так званого «нового торгового міста» спричиняє появу комерційної трудової міграції); *соціально-політичні* (трудова міграція як наслідок переселення втікачів із зони АТО, вигнанців з АР Крим, ротційна міграція військовослужбовців); *соціокультурні* (навчальні переміщення до обласних центрів – освітніх осередків, розвиток туристичної та курортно-рекреаційної інфраструктури). Розмаїття чинників прямо пропорційне складності трудові міграційних процесів, чисельності проявів трудової міграції, але все ж спо-

стерігається певна тенденція зниження ролі економічних чинників і посилення неекономічних.

Особливості трудовіміграційних процесів південного регіону України проілюстровано на рис. 1.

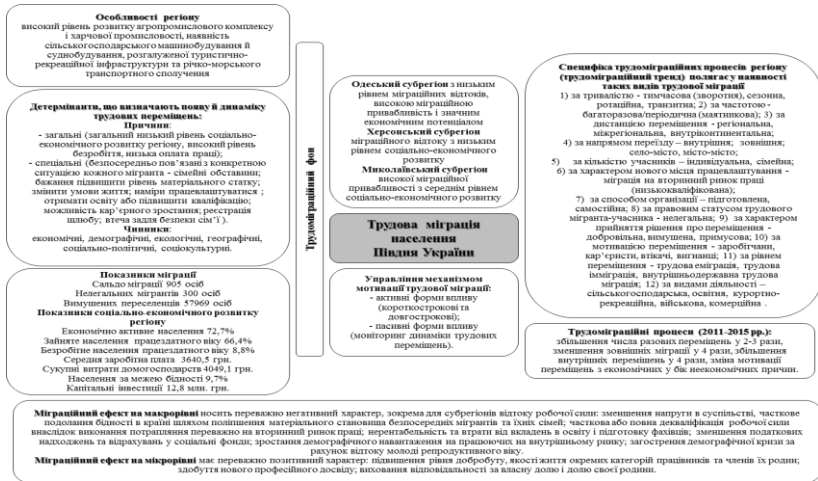

Рис. 1. Регіональні особливості й детермінанти трудових переміщень населення Південного регіону України

У підсумку наголосимо: регіональна специфіка трудовіміграційних процесів на Півдні України, виявлена на основі дослідження трудовіміграційного фону Одеського, Херсонського, Миколаївського субрегіонів дозволяє визначити трудовіміграційний тренд всього Південного регіону. Він проявляється у переважній добровільній, індивідуальній, незареєстрованій внутрішній міграції, пов'язаною із сезонною зайнятістю в агропромисловому комплексі та курортно-рекреаційній сфері, переміщеннями для отримання вищої освіти; ротаційною та вимушеною міграціями, детермінованими анексією АР Крим й подіями АТО; комерційною і транзитною міграціями, обумовленими географічною близькістю до морських кордонів і розвитком транспортної інфраструктури; трудовими переміщеннями у напрямках село – місто, мале місто – велике місто.

У плані пояснення найбільш значущих причин зменшення масштабів зовнішньої міграції та посилення внутрішніх переміщень робочої сили на Півдні України відзначимо такі об'єктивні обставини, як: нестабільна соціально-політична, фінансово-економічна ситуація в країні; переважання пасивних форм державного управління трудовіміграційними потоками, а також військовий конфлікт на сході України й тимчасова анексія АР Крим.

ЕМІГРАЦІЙНІ НАСТРОЇ НАСЕЛЕННЯ ЗАКАРПАТТЯ ЯК ЗАГРОЗА РЕГІОНАЛЬНОМУ РИНКУ ПРАЦІ

Характерною ознакою сучасних міграцій є збільшення активності населення, у тому числі й трудових, так званих заробітчанських переміщень. У світовий міграційний простір залучені майже всі країни світу – одні з них є постачальниками-донорами мігрантів, інші – приймальниками-реципієнтами або одночасно – тими й іншими, що пов'язано зі специфікою розвитку кожної з цих держав. Ще однією рисою сучасних процесів міжнародної міграції населення є те, що вони мають переважно економічний характер і зумовлені активними пошуками трудовими мігрантами нового місця прикладання праці за межами своєї батьківщини.

Основними причинами сучасної трудової міграції в Україні, як свідчить практика, є політична та соціально-економічна криза в державі та соціально-правова незахищеність більшості населення; складні соціально-економічні умови в регіонах країни; високий рівень безробіття в державі; скрутне матеріальне становище більшості населення країни; падіння рівня та якості життя на загальнонаціональному рівні; корупція в усіх гілках влади, а особливо на місцевому рівні; високі економічні бар'єри та юридично складна процедура заснування й ведення власного бізнесу, що перешкоджає зменшенню безробіття; недосконала податкова система держави, що часто призводить до порушення соціальних та конституційних прав українських громадян; брак розвинутої інфраструктури на селі й нерозвиненість місцевих переробних підприємств, що породжує «хронічне» сільське безробіття; проблема працевлаштування молоді, яка отримала освіту, що в останні роки призводить до збільшення молодіжного безробіття та породжує нові міграційні потоки з країни саме молодого населення; бажання молодих людей утвердитися в суспільстві та зайняти достойне місце в соціумах, зробити достойну кар'єру, а також побачити світ; проблема безробіття серед людей старшого віку, яких звільнили з роботи через певні причини, враховуючи скорочення працівників і повне закриття та банкрутство підприємств, не давши їм допрацювати до пенсійного віку; соціальна незахищеність працівників, які зайняті неофіційно або працевлаштовані на мінімальну ставку, одержуючи доплату готівкою (так

звана «зарплата в конвертах»); структурна проблема у сфері пропозиції робочої сили, у результаті чого виникли прорахунки в галузі профорієнтації й планування продуктивних сил, де з'явився надлишок фахівців із гуманітарною освітою на фоні нестачі фахівців із технічною освітою; розвиток інформаційних технологій і комунікацій та очікування кращого життя за кордоном; демократизація процесу перетину кордонів та надання віз; бажання подивитися світ, навіть шляхом тимчасового нелегального працевлаштування за кордоном; порівняно сприятливі умови прийняття та працевлаштування наших заробітчан на Заході, а також поява в останній період гарантованих законодавчих позицій щодо захисту іноземних заробітчан у Європі тощо. За експертними оцінками, за кордоном нині працює від 3 до 5 млн громадян України.

За даними соціологічних досліджень, найбільшим відсотком трудових мігрантів за кордон характеризується Західний регіон України – 13,2 % населення регіону, Центр – 3,8 %, Схід – 3,2 %, Південь, у тому числі й Крим, – 2,6 %, Північ країни – 1,4 %. Основними «постачальниками» української робочої сили за кордон є Львівська, Івано-Франківська, Тернопільська, Донецька області та АР Крим. Майже половина всіх сучасних українських мігрантів працює в Росії, решта – в Італії (13,4 %), Чехії (12,8 %), Польщі (7,4 %), Іспанії (3,9 %), Португалії (3 %), Угорщині (2,4 %) і Німеччині. Середній вік українських трудових мігрантів становить 36 років. Причому молодь у віці 20–34 років – 41,6 %, люди середнього віку (35–49 років) – 44,5 %. Тобто це найбільш працездатна частина трудового потенціалу України: 60 % усіх працюючих мігрантів має вік від 20 до 44 років, 70 % загальної кількості трудових мігрантів – чоловіки.

Переважна більшість соціологів, які досліджують проблеми трудової міграції, не ставить під сумнів внесок українських заробітчан в економіку України. Принаймні з другої половини 1990-х років вони щорічно «інвестували» близько 4,5 млрд дол. США, що багаторазово перевищувало загальну суму іноземних інвестицій в Україну. Особливо контрастно це виглядало у випадку найбільш депресивних областей (Тернопільської, Чернівецької), в яких співвідношення «неформальних» заробітчанських інвестицій та грошей, які вкладали в економіку цього регіону іноземні інвестори-суб'єкти господарчої діяльності, складало пропорцію 40 до 1. В окремих соціологічних дослідженнях, однак, зверталася увага і на зворотній бік цього процесу – втрати української економіки через вплив кваліфікованої робочої сили з країни, непропорційне відносно середніх доходів населення зростання цін на нерухомість в окремих регіонах тощо.

Трудова міграція має як негативні, так і позитивні наслідки. Негативними наслідками трудової міграції можна вважати: депопуляція

населення країни; погіршення якості виховання дітей в родинах трудових мігрантів (так зване соціальне сирітство), розпадання сімей; вплив трудового потенціалу України; злочинність і корупція; політичний аспект; трудові мігранти переважно зайняті на роботах, що мало сприяють підвищенню їх кваліфікації, набуттю навичок, потрібних для майбутньої продуктивної діяльності на батьківщині.

Позитивними наслідками трудової міграції можна вважати: підвищення платоспроможності родин трудових мігрантів; сприяння формуванню середнього класу в Україні; надходження додаткових коштів до бюджету України; зниження навантаження на ринок праці; тривале перебування у розвинених країнах сприяє формуванню у трудових мігрантів досвіду сучасного господарювання, ринкової свідомості, засвоєння цінностей і норм цивілізованого суспільства.

Трудова міграція для країн-імпортерів робочої сили – це багатовимірний процес, який неоднозначно впливає на різні компоненти економічної життєдіяльності приймаючого суспільства. Неконтрольоване прибуття працівників підвищує конкуренцію на внутрішньому ринку праці, може бути причиною зниження реальної заробітної плати та зростання безробіття. Наявність нелегальних іммігрантів зумовлює існування комплексу економічних і особливо соціальних проблем у країні-реципієнті, які рано чи пізно потребуватимуть свого розв'язання.

УДК 316:366.12

Каркач А. В.,

ст. викладач кафедри,

Полтавський інститут економіки і права, м. Полтава, Україна

ІНТЕРНЕТ У ФОРМУВАННІ МОТИВІВ СПОЖИВАННЯ ЛІТНІХ ЛЮДЕЙ В УКРАЇНІ

Зміни в соціально-демографічній структурі світу, й, зокрема, в українському суспільстві, викликані збільшенням середньої тривалості життя, актуалізували проблеми, пов'язані зі зростаючою кількістю людей похилого віку.

Інтернет-споживання літніх людей на сучасному етапі розвитку українського суспільства набуло особливого значення у зміні ціннісно-нормативної системи діяльності та радикально новому сприйнятті реальності.

Дослідженню окремих аспектів соціального впливу Інтернету присвячені праці представників сучасної вітчизняної наукової спільноти

(Д. Афанасьєв, С. Барматова, Н. Бойко, О. Горошко, О. Демків, Я. Зоська, О. Личковська, О. Олійник, Ю. Пачковський, А. Ручка, Ю. Сорока, А. Холод, Ф. Хрустальов, В. Щербина та ін.).

Втім, окремих досліджень про соціальний вплив Інтернету на стиль життя та організацію практик споживання літніх людей ще не проведено. Вочевидь, актуальним постає завдання дослідження зв'язку характеру Інтернет-споживання та соціокультурних практик людей похилого віку у сучасному українському суспільстві, зокрема на прикладі клієнтів територіального центру соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Подільського району м. Полтави.

Розвиток мобільних і комунікаційних технологій призвів до поширення великої кількості мобільних пристроїв, що зробило Інтернет доступним у будь-якому місці і у будь-який час. Інтернет породжує особливий соціокультурний споживчий простір для своїх користувачів.

Емпіричну базу даної роботи склали результати дослідження, проведені у територіальному центрі соціального обслуговування (надання соціальних послуг) Подільського району м. Полтави (n = 260), яке виконувалося автором у січні – березні 2017 року.

Роздаткове анкетування дозволило виявити вагомий вплив Інтернет-ресурсу на формування мотивації споживання серед літніх клієнтів територіального центру. Найбільш чисельною є категорія споживачів сфери послуг освіти Університету третього віку. Домінуючим мотивом споживання освітніх послуг (89 %) є пізнавальний, що свідчить про незадоволену потребу самовдосконалення в сучасному інформаційному суспільстві, яке вимагає від населення постійного підвищення рівня знань та володіння інформаційними технологіями, пошуком і споживанням інформації різної спрямованості із застосуванням сучасних технічних засобів.

Інтернет надає споживачам літнього віку можливість реалізувати свою потребу у спілкуванні з іншими людьми, знайти своє місце у групі, знайти почуття приналежності до неї. Цю потребу реалізує 56 % опитаних респондентів і, таким чином, мотив аффіліації посідає друге місце у мотивації користувачів Інтернету у людей похилого віку.

Також важливе місце у житті літніх людей посідає мотив самореалізації (33 %), який визначається ними як пошук способів розвитку своїх можливостей, способів спілкування, формування інтересів за рахунок споживання ресурсів, які надає Інтернет.

Інтернет розкриває множину можливостей перед споживачами, зокрема й для взаємодії з організаціями житлово-комунальної сфери, транспорту, для встановлення контактів і взаємодії з Інтернет-магазинами, торговельними фірмами тощо. Так, вже понад 10 % респондентів похилого віку споживають послуги Інтернет для здійснення е-комерції.

Отже, Інтернет сприяє реалізації множини потреб споживачів, зокрема й серед категорії людей похилого віку. Предметне поле соціологічного дослідження може концентруватися на його численних аспектах: розглядати комунікації у Інтернеті як детермінант конструювання споживчих практик, фокусуватися на гендерних репрезентаціях у «оболонці» останнього та ін. Ці аспекти не були у центрі уваги проведеного дослідження, втім обов'язково повинні бути покладені в основу подальших досліджень, спрямованих на формування системної соціологічної інтерпретації Інтернет-споживання людей похилого віку.

УДК 314.116–044.372–049.5

Бондарець Б. Б.,
викладач кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНИЙ АСПЕКТ НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ, ЗАГРОЗИ, ПЕРСПЕКТИВИ

Останнім часом словосполучення «національна безпека» все частіше можна зустріти як у спеціалізованій науковій літературі так і в ЗМІ, і навіть просто у побуті. Проте найчастіше, коли мова йде про національну безпеку, то мається на увазі лише її військовий аспект. Однак як українське законодавство, так і вітчизняні та закордонні вчені трактують даний термін більш широко. В реальності термін «національна безпека» виходить далеко за межі власне військового характеру і включає в себе політичні, соціальні, економічні, культурні та демографічні фактори.

Український науковець В. Селіванов ще в 1992 році зазначав, що демографічний чинник є одним з визначальних для забезпечення стабільного й безпечного розвитку країни. З того часу минуло 25 років і сьогодні тенденції, що спостерігаються в демографічній ситуації в Україні можна назвати катастрофічними. Тому останнім часом у зв'язку з кризовою демографічною ситуацією в Україні, проблема демографічної безпеки країни набуває особливої актуальності. При цьому демографічна безпека тісним чином пов'язана з іншими аспектами національної безпеки, і є однією з найважливіших її складових.

У нормативно-правових актах України питання демографічної безпеки висвітлено належним чином. Зокрема в статті 7 Закону України «Про основи національної безпеки України» від 19.06.2003 № 964–IV

однією із загроз національній безпеці України називається загострення демографічної кризи.

Однак представники української академічної спільноти констатують, що демографічне становище сучасної України є кризовим. Причому криза виявляється не тільки в кількісному вимірі населення, а і в якісному. Так, С. І. Пирожков вказує на те, що Україна увійшла у затяжну демографічну кризу, яка за тривалістю та масштабами перевершує попередні. Головна відмінність нової демографічної кризи полягає у тому, що в Україні мають місце не тільки кількісне зменшення населення, а й значне погіршення його здоров'я, якісних показників інтелектуального розвитку, деградація генофонду. Такої ж думки і В. С. Стешенко, «демографічна криза – це поєднання депопуляції з погіршенням якісних характеристик населення».

В. Піскунов сьогоднішню демографічну кризу в Україні визначає, як кризу демореальності – стану суспільного організму, який характеризується втратою ним здатності до самовідтворення населення в досягнутих раніше якості й кількості.

Коректність висновків українських вчених підтверджується статистичними даними. Якщо звернутися до даних Державної служби статистики України, то спостерігаються невтішні тенденції. Так, якщо станом на 1 січня 2007 року кількість населення держави становила 46646 тис. осіб, то станом на 1 січня 2016 року цей показник становив 42760,5 тис. осіб. За останніми даними Державної служби статистики України, станом на 1 березня 2017 року населення держави становить 42541,6 тис. осіб.

Станом на 1 січня 2015 року в Україні померло на 183 тис. осіб більше ніж народилось (у порівнянні з 2014 роком), при чому скорочується кількість як міського, так і сільського населення.

Спеціалісти Інституту демографії та соціальних досліджень ім. М. В. Птухи зазначають, що за такого тренду до 2050 року населення України може скоротитися до 39–32 млн осіб.

У свою чергу Департамент з економічних та соціальних питань ООН прогнозує що населення України у 2030 році становитиме 40892 тис. осіб.

Якщо взяти до уваги сучасні міграційні показники України, то соціально-демографічна ситуація виглядає ще більш невтішно. Так, український дослідник І. М. Прибиткова зазначає наступне: «Кількість українців, зазначених Держкомстатом, не дуже точна, адже не всі ці люди проживають в Україні. МЗС недавно підрахував, що на консульському обліку в різних країнах світу перебуває близько 5 млн українців! Тобто, це ті люди, які живуть, навчаються, працюють за кордоном, але при цьому є громадянами України і враховуються, як такі що жи-

вуть в країні. Основні країни, в яких ці люди знаходяться: Італія, Польща, Німеччина і Чехія. Тобто, з даних по статистиці можна відняти ще 5 млн людей». Таким чином виходить, що нас вже зараз навіть не 42,7 млн, а всього близько 38 млн.

У цілому демографічна безпека України під загрозою. За теперішнього стану речей немає об'єктивних підстав, щоб призупинити наявну тенденцію зменшення загальної чисельності населення.

Українська дослідниця І. А. Цвігун зазначає, що головними загрозами демографічній безпеці є втрата населення та погіршення його якості. Для розв'язання накопичених проблем вчена пропонує сформувати цілісну політику збереження здоров'я нації, яка має охопити такі сфери, як умови та охорону праці, медичну допомогу, якість доріг та безпеку руху, економічні стимули здорового способу життя, охорона навколишнього середовища, якість продуктів харчування, що реалізуються через торгову мережу, доступність закладів масового спорту, рекламу, шкільне та позашкільне виховання.

Крім того, важливим елементом державної політики повинна стати пропаганда сімейних цінностей, материнства та багатодітності. Адже в питанні демографічної безпеки гуманітарна складова відіграє не менш, а може і більш важливу роль, ніж соціально-економічна.

УДК 316.444.56

Мельничук В. М.,

аспірант,

ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СОЦІАЛЬНО-ПРОФЕСІЙНА МОБІЛЬНІСТЬ ЯК СТРАТЕГІЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОСОБИСТІСНОЇ БЕЗПЕКИ

Ряд досліджень, проведених останнім часом у філософії, соціології та психології, формують новий погляд на проблему особистісної безпеки, під якою розуміється забезпечення людиною власної безпеки або «самозабезпечення безпеки». Основна думка тут полягає в тому, що особиста безпека – це частина системи відносин людини до світу, набагато більш широка і глибока, ніж це традиційно розумілося. У цілому ряді проведених соціологічних досліджень вдалося показати, що відношення суб'єкта до безпеки досить багатогранне і включає в себе індивідуальну ієрархію загроз, уявлення про небезпеки та їх негативні

наслідки, уявлення про забезпечення безпеки, що лежать в основі формування життєвих стратегій.

Мобільність, у широкому сенсі, розуміється як рухливість, здатність до швидкого зміни стану і положення. У соціології під соціально-професійною мобільністю розуміють готовність населення і окремих людей змінювати професію (місце роботи), одночасно піднімаючись чи опускаючись «соціальною драбиною» в пошуках кращих умов.

Вивчаючи життєві стратегії забезпечення особистісної безпеки, окреслили соціально-професійну мобільність як елемент стратегії індивідуалізації, розуміючи під нею життєву мету «бути мобільним і самодостатнім, не залежати від побутових умов і постійного соціального оточення». Соціально-професійна мобільність виступає альтернативою життєвим цілям, які передбачають осілість: «мати добре захищене житло, засоби захисту, матеріальний достаток» (відповідає стратегії адаптації) і «оточити себе надійними людьми, яким можна довіряти» (стратегія соціалізації). Як показують дослідження, соціально-професійній мобільності, як стратегії забезпечення особистісної безпеки, в основному віддають перевагу люди, що орієнтуються на цінності індивідуалізації, до яких відносяться свобода, гуманізм, демократія.

У даному дослідженні під соціально-професійною мобільністю розуміється, скоріше, спосіб життя, що передбачає неприв'язаність людини до постійного місця перебування і готового до частих географічним переміщень. При цьому, мобільність не обов'язково означає кочовий спосіб життя. На наш погляд, вирішальне значення тут має не стільки сам факт переміщень, скільки готовність до них, в якій як раз і проявляється та сама рухливість внутрішніх станів суб'єкта, готовність до змін.

Методика, заснована на теоретичній моделі стратегій забезпечення особистісної безпеки, в контексті соціально-професійної мобільності, передбачає три типи стратегій – адаптації, соціалізації та індивідуалізації. Кожна зі стратегій представлена трьома групами цілей, які відповідають сферам (факторам), що часто використовуються при описі поведінки індивіда і соціальних груп: суб'єкт, мікросередовище та макросередовище. У нашому випадку до фактору суб'єкта належать цілі, пов'язані з саморозвитком, спрямовані на підвищення своєї готовності до забезпечення особистісної безпеки. До сфери мікросередовища належать цілі, пов'язані з організацією умов свого оточення, безпечного способу і стилю життя. Макросередовище являє собою цілі забезпечення особистісної безпеки, пов'язані з включеністю у великі соціальні групи та суспільства.

Модель життєвих стратегій забезпечення особистісної безпеки

Стратегія забезпечення особистісної безпеки	Суб'єкт	Мікросередовище	Макросередовище
<i>Стратегія адаптації</i>	Бути розумним, сильним, здоровим, володіти знаннями і навичками забезпечення безпеки	Мати добре захищене житло, засоби захисту, матеріальний достаток, необхідний для забезпечення безпеки	Жити там, де суворо дотримується порядок та стабільність
<i>Стратегія соціалізації</i>	Бути авторитетною людиною, мати соціальні зв'язки і вплив	Оточити себе надійними людьми, яким можна довіряти (сім'я, друзі, колеги, сусіди)	Жити в суспільстві з високою культурою безпеки
<i>Стратегія індивідуалізації</i>	Бути відомою людиною, корисною і затребованою, яку поважають та цінують у суспільстві	Бути самодостатнім та мобільним, не залежати від побутових умов і постійного соціального оточення	Жити в гуманному та толерантному суспільстві, яке поважає право особи та власності

У представленій моделі, яка нас цікавить, стратегія соціально-професійної мобільності належить до групи стратегічних цілей у сфері мікросередовища стратегії індивідуалізації – бути самодостатнім і мобільним, не залежати від побутових умов і постійного соціального оточення. Ця стратегія (назвемо її стратегією мобільної безпеки) узгоджується з обговорюваними «мобілістичними» тенденціями в сучасному суспільстві і, певною мірою, протиставляється іншим стратегіям забезпечення особистої безпеки із сфери мікросередовища – мати добре захищене житло, засоби захисту, матеріальний достаток, необхідний для забезпечення безпеки (стратегія осілої безпеки) і оточити себе надійними людьми, яким можна довіряти (стратегія колективної безпеки).

На наш погляд, популярність серед населення уявлень про соціально-професійну мобільність, як стратегії забезпечення безпеки, пов'язано, по-перше, з розширенням розуміння безпеки в сучасному світі, коли під безпекою починає розумітися не тільки захищеність, але і благополуччя, причому не тільки матеріальне, але й емоційне та душевне. Незважаючи на наростання останнім часом деяких загроз, пов'язаних у тому числі і з фізичною безпекою, життя людини об'єктивно, все ж таки, стає більш захищеним від традиційних загроз, що підтверджується, наприклад, зниженням смертності від хвороб і нещасних випадків. У суб'єктивних уявленнях людей загрози фізичної безпеки поступаються місцем загрозам, наприклад, економічній та інформаційній безпеки.

СЕКЦІЯ 4
Прикладні дослідження соціокультурних
проблем безпечного функціонування
та розвитку регіонального соціуму

УДК 316.485.26+[351.746:07](043.2)(477)

Полторак В. А.,
д-р філос. наук, професор кафедри,
Стадник А. Г.,
аспірант,
Класичний приватний університет,
м. Запоріжжя, Україна

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА В СТРУКТУРІ НАЦІОНАЛЬНОЇ
БЕЗПЕКИ КРАЇНИ У ПЕРІОД ІНФОРМАЦІЙНОЇ ВІЙНИ

Серед низки складових національної безпеки будь-якої країни (воєнної, соціально-економічної, політичної та ін.) завжди відмічають безпеку інформаційну. Але найчастіше про неї згадують як про дещо другорядне, таке, що безумовно потребується, але не в першу чергу. Тому й організації такої безпеки, фінансуванню необхідних заходів по її забезпеченню не приділяється особливої уваги. Саме такою була в цьому плані ситуація в сучасній Україні, де за 25 років незалежного існування практично не було створено жодних елементів, які б забезпечували таку інформаційну безпеку: ані системи закордонного телебачення та радіомовлення, ані системи інформаційної контрпропаганди, ані навіть ефективної системи кіберзахисту, незважаючи на досить успішний розвиток в країні ІТ-технологій.

І тільки інформаційна війна, яка розпочалася і триває поміж Україною та Росією у теперішній час, виявила реальну значущість інформаційної зброї, необхідність її наявності, причому у самих сучасних формах. Більш того, без перебільшення можна казати про те, що подібна зброя по своїй значущості та ефективності може не поступатися зброї, яка використовується військами на полі бою.

Якщо аналізувати, наприклад, наявність подібної інформаційної зброї у Росії, то можна зазначити, що її використання (мається на увазі міцна пропагандистська машина, яка складається як із сучасної матеріальної бази, так і кваліфікованих, креативних кадрів пропагандистів), з одного боку, дало значний ефект усередині країни агресора, практично підбуривши подавляючу частину населення Росії на ненависть до українців, генерувавши появу значної кількості добровольців, що воюють на Донбасі (треба, нарешті, признати це). З іншого боку, значною мірою

деморалізувати частину населення України розповідями про «руський світ», так і намірами побудувати Новоросію, дійти до Києва та Львова. Тільки рішучість в організації супротиву агресії з боку українського війська та добровольців змогла певним чином виправити ситуацію.

Але... задамося питанням: яким чином сьогодні Україна чинить супротив російській інформаційній навалі? Якими повинні бути ефективні елементи, технології інформаційної безпеки? На жаль, сьогодні використовується лише одна технологія, яку можна охарактеризувати як «постановку» інформаційного «щита» поміж атакуючою російською пропагандою та населення України, яке захищається (не завжди успішно, до речі) від її впливу. Зокрема, забороняється демонстрація російських кінофільмів та телепередач, приїзд російських акторів, ведуться розмови про встановлення візового режиму поміж країнами.

Зрозуміло, що подібні міри не можуть бути ефективними, особливо у довгостроковій перспективі. І сьогодні перед Україною, її керівництвом висувається низка завдань по нейтралізації російської пропаганди та організації власної ефективної пропаганди та контрпропаганди. Значну допомогу в організації подібної роботи можуть дати спеціальні соціологічні дослідження проблеми, одне з яких проводиться Класичним приватним університетом за участю авторів. Зокрема серед першочергових заходів, які необхідно впровадити для ефективного супротиву російській інформаційній пропаганді, можна виділити в якості ключових наступні:

- організація ефективних зарубіжних (спрямованих в першу чергу на Росію) телебачення та радіомовлення;
- підготовка кваліфікованих та креативних пропагандистських кадрів та їх використання на телебаченні, в радіомовленні, у пресі;
- організація ефективної контрпропагандистської роботи з використанням усіх засобів спілкування влади з населенням, з нашої точки зору, можна використовувати для роз'яснення людям відповідних проблем і такі напівзабуті засоби, як лекційна пропаганда, бесіди та ін.;
- організація контрпропагандистської роботи в Інтернеті, у тому числі роботи, пов'язаної із кіберзахистом;
- реальне налагоджування інформаційної діяльності, спрямованої на пропагандистську роботу із населенням окупованих територій.

Можна запропонувати й інші міри по удосконаленню такої діяльності. Але: з нашої точки зору, у першу чергу треба зробити ефективною діяльність спеціально створеного в Україні Міністерства пропаганди та особливо виділити на неї дійсно значні матеріальні кошти, які може й можуть поступатися тим, що виділяються на оборону країни, але повинні бути дійсно значними та виділятися окремою строкою у бюджеті чи Міністерства пропади або оборони, або взагалі Кабінета Міністрів України.

Грбовець І. В.,
канд. соціол. наук, доцент, завідувач кафедри,
Криворізький державний педагогічний університет,
м. Кривий Ріг, Україна

ДО ПИТАННЯ ВЗАЄМОДІЇ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІЦІЇ УКРАЇНИ ТА ГРОМАДСЬКОСТІ (НА ПРИКЛАДІ м. КРИВИЙ РІГ)

Забезпечення успішного вирішення основних завдань Національної поліції України сьогодні потребує удосконалення правоохоронної діяльності шляхом оптимізації взаємовідносин з іншими суб'єктами життєдіяльності, зокрема, громадськими організаціями, активними громадянами та волонтерами. Партнерські стосунки між різними суб'єктами взаємовідносин передбачають довіру та взаєморозуміння. Довіра – одна з найвищих цінностей будь-якого суспільства. Чим вищий рівень взаємної довіри, тим легше й ефективніше дається співробітництво, тим менше ресурсів витрачається на засоби контролю і примусу до виконання взаємних зобов'язань. Але не менш важливим для ефективного розвитку суспільства є і показник рівня довіри громадян до владних інституцій.

Благодійна організація «БТ "Мережа" м. Кривий Ріг» у рамках проекту «Співпраця поліції та громади Кривого Рогу – запорука порядку і публічної безпеки», який підтримується програмною ініціативою «Права людини та правосуддя» Міжнародного фонду «Відродження» проводить опитування громадян щодо впровадження поліцейської діяльності, орієнтованої на потреби громади в місті. На даному етапі є результати пілотажного дослідження з цієї проблематики, яке було проведене у березні 2017 року. Завданням дослідження є з'ясувати рівень довіри громади міста до Національної поліції, визначити основні чинники, що впливають на відчуття безпеки громадян, та встановити можливі шляхи і засоби взаємодії громадських організацій, утворень і просто активістів з правоохоронними органами.

Дослідження показало наступне. На питання «На скільки Ви відчуваєте себе у безпеці в районі свого проживання» 53 % респондентів відповіли «Відчуваю себе скоріше в безпеці, чим ні», а 3 % – «Відчуваю себе у повній безпеці», 30 % опитаних не змогли дати відповідь на це питання. Позитивним є те, що жоден респондент не обрав відповідь «почуваюся у повній небезпеці». Почуття безпеки при цьому прямо залежить від часу доби, оскільки 80 % опитаних зазначили, що у темну пору в їх районі стає небезпечніше. Тут, на наш погляд, роль відіграє

не лише криміногенний фактор (у темну пору доби активізуються різні злочинні угруповання і, за статистикою, відбувається найбільша кількість правопорушень), а й психологічний – людина схильна вбачати різні небезпеки саме у темряві.

Питання довіри місцевій поліції викликало труднощі у 76 % респондентів. Проблема з відповіддю на запропоноване питання «Чи довіряєте Ви місцевій поліції», можливо, пов'язана саме з новими принципами роботи Національної поліції, впроваджені лише 2 роки тому. Громадяни поки що не знають, як саме ставитись до поліцейських, не зовсім звикли до нових форм роботи, про що і свідчать їх відповіді на питання «Що саме змінилось, на Вашу думку, в діяльності місцевої поліції протягом останнього року» (можна було обрати декілька варіантів відповідей): 73 % виборів – це «збільшення кількості автопатрулів на вулицях міста» та 54 % – «покращився зовнішній вигляд поліцейських», 9 % респондентів зазначили, що «представники поліції стали більш ввічливими у спілкуванні». Варіанти відповідей, що стосувалися якості та ефективності роботи Національної поліції міста, були обрані невеликою кількістю опитаних (не більше 3 % виборів по кожному пункту).

У блоці питань щодо взаємодії громади з місцевою поліцією маємо наступну картину. На питання «Чи вважаєте Ви, що громада має допомагати поліції у забезпеченні публічної безпеки та порядку у своєму районі» 67 % респондентів відповіли «Так», 16 % обрали варіант «можливо» і стільки ж відповіли категорично «Ні», 1 % – не змогли відповісти. При цьому на питання «Чи готові Ви приділяти частину свого вільного часу участі по забезпеченню публічної безпеки та порядку за місцем проживання» 43 % опитаних обрали варіант «Ні, в жодному разі», а ще 40 % – «Можливо», варіант «Так, звісно» обрали лише 17 % респондентів. На нашу думку, населення не готове співпрацювати з місцевою поліцією через брак довіри та впевненості в ефективності роботи останньої, а також недостатньої поінформованості щодо можливостей взаємодії з правоохоронними органами.

Проведене дослідження показало, що задоволеність діяльністю місцевої поліції та рівень довіри до неї є невисокими. Громада не довіряє поліції, не вірить у спроможність поліцейських ефективно боротися з сучасними загрозами громадській безпеці. Мешканці не бачать змін у діяльності поліції в цілому, але зазначають, що є певні позитивні зрушення. Тому необхідно звернути основну увагу на розробку певного комплексу заходів, спрямованих на підвищення рівня довіри та встановлення довірчої взаємодії між громадою та місцевою поліцією, що дозволить побудувати дійсно партнерські відносини між поліцією і громадою.

РЕГІОНАЛЬНИЙ ВИМІР НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ (НА ПРИКЛАДІ м. МИКОЛАЄВА)

Здійснюючи вимір показників національної безпеки на регіональному рівні, варто виходити з того, що регіон – суб'єкт управління, сформований у визначених адміністративних межах у відповідності до географічних, соціокультурних умов існування територіальної спільноти, яка характеризується відносною цілісністю. На рівні регіону існує величезний потенціал безпеки: як конструктивний, що є запорукою стабільності розвитку, так і деструктивний, що підриває стійкість суспільних структур, послаблює їх здатність протистояти зовнішнім викликам і загрозам. Саме тому, політика забезпечення національної безпеки повинна будуватись з урахуванням інтересів регіонального соціуму, можливостей його економічного та соціокультурного розвитку. Задля визначення рівня регіональної безпеки науковцями кафедри соціології ЧНУ імені Петра Могили в грудні 2016 р. було проведено соціологічне дослідження, у якому взяли участь 400 мешканців міста. Вибірка багатоступенева репрезентативна за віком, статтю та місцем проживання респондентів.

Аналіз отриманих даних дозволив визначити індекс тривожності городян. Так, відповідаючи на запитання «Чи відчуваєте Ви себе у безпеці?», лише 18,8 % респондентів зазначили, що «так», натомість інші обрали варіанти відповіді «ні» – 65,0 % або ж «важко відповісти» – 16,2 %. У віковому розрізі у своїх оцінках оптимістичніша молоді, з віком рівень тривожності збільшується. Для більшості опитаних жителів міста безпека держави асоціюється з економічною стабільністю, територіальною цілісністю й незалежністю, захистом від військових загроз, небезпек життєвоважливим інтересам громадян. Щодо загроз для безпеки держави, містяни впевнені, що зовнішні й внутрішні загрози є однаково небезпечними (62,2 % опитаних). Лише 11,2 % респондентів наголошують увагу на небезпеці зовнішніх загроз, у той час як 18,2 % – акцентовано оцінюють внутрішні загрози. Серед зовнішніх джерел небезпек найбільше занепокоєння у миколаївців викликає Росія, найменше – Європейський союз.

Рейтинг особистісних страхів респондентів очолюють побоювання за здоров'я близьких, можливу бідність та зубожіння, тривоги щодо життя нащадків, невизначеність майбутнього, безвихіддя, страхи щодо можливого погіршення власного здоров'я, незахищеності перед владою. Кількість респондентів, що не відчувають страхів становить

0,3 % опитаних, що знову ж є твердженням наявності високого рівня тривожності у регіональному соціумі. На рівні держави особливе занепокоєння опитаних містян викликає нестабільність соціально-економічної ситуації в країні, а також зростання злочинності й загроза військового нападу з боку інших держав. Отримані дані корелюють з оцінками респондентів щодо короткострокових перспектив розвитку ситуації в країні на найближчі 5 років. Отже, індекс впевненості у майбутньому доволі низький зважаючи на те, що 54,5 % опитаних громадян «впевнено» або «скоріш впевнено, ніж ні» говорять про можливе погіршення ситуації у державі протягом найближчого часу. Така невпевненість у майбутньому детермінується, у першу чергу, низьким рівнем довіри до державних інституцій влади, що виступають у ролі гарантів як безпеки функціонування та розвитку соціокультурного середовища регіонального соціуму, так і національної безпеки.

Узагальнюючи зазначимо, що систематизація оцінок отриманих суб'єктивних показників безпеки життєдіяльності регіонального соціуму свідчить про наявність низького рівня безпеки громадян. Проте, висловлюємо надію на те, що розробка нової концепції соціологічного моніторингу показників безпеки дозволить адекватно відображати дані з урахуванням соціально-психологічних особливостей окремих індивідів, їх системи ціннісних орієнтацій, рівня ситуативного занепокоєння, усвідомлення рівня захищеності.

УДК 378:338.46]:316.4063–049.5(043.2)

Рожанська Н. В.,

канд. соціол. наук, доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

НОМЕНКЛАТУРА ТА АСОРТИМЕНТ ОСВІТНІХ ПОСЛУГ ВНЗ ЯК ЧИННИКИ СОЦІАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ РЕГІОНУ

О. Є. Ноянзіна звертає увагу на неоднозначність трактування змісту поняття «соціальна безпека». Дане поняття може розумітися в широкому або вузькому смислах. Якщо соціальна безпека розуміється у широкому смислі, тоді вона стає синонімом безпеки усього суспільства. Якщо ж соціальна безпека розуміється у вузькому смислі – як безпека однієї зі сфер суспільного життя – тоді вона пов'язується з забезпеченням високого рівня життя населення. В такому разі до поняття соціальної безпеки долучаються такі її форми, як безпека у сфері охорони здоров'я, освіти, екологічна, інформаційна безпека, захищеність дитинства, старості, людської гідності і т. п. Тому при науковому вивченні проблем соціальної безпеки регіону застосовувати поняття соціальної безпеки потрібно зі врахуванням його мноозначності.

У сучасній науковій літературі наявна значна кількість спроб аналізу факторів соціальної безпеки регіону. Адже соціальна сфера відіграє ключову роль у забезпеченні національної безпеки і стійкого розвитку суспільства. В той же час у багатьох сучасних суспільствах спостерігається зростання різноманітних загроз для населення: зростання злочинності, безробіття, зниження рівня життя, значне розшарування населення на багатих і бідних та ін. При розумінні соціальної безпеки як захищеності соціальної сфери суспільства і державі вид загроз, що здатні зруйнувати її або зумовити її деградацію, актуальним є аналіз взаємозв'язку соціальної безпеки регіону і стану освітніх послуг, які надаються регіональними ВНЗ.

У структурі регіонального ринку послуг освітні послуги ВНЗ займають особливе місце. Даний вид послуг, поряд з медичними та соціальними послугами, спрямований на саму людину-споживача. Тому освітні послуги є не лише об'єктом споживання, а й чинником формування та розвитку соціальних суб'єктів. Окрім того, освітні послуги ВНЗ, їх номенклатура, асортимент та якість є надзвичайно важливими чинниками формування людського капіталу регіону.

Якщо людський капітал розуміти як сукупність знань, вмінь та навичок, що використовуються для задоволення потреб людини та суспільства, то внесок системи вищої освіти у його формування неможливо переоцінити. Адже завдячуючи вищій освіті формується найбільш освічена частина трудових ресурсів, здатна до інтелектуальної та управлінської праці. В регіональному масштабі освітні послуги ВНЗ можна розглядати як один з головних чинників економічного та культурного розвитку регіонального соціуму. Напрямок же цього розвитку залежить від різноманітних характеристик освітніх послуг, що надаються регіональними ВНЗ, в тому числі від їх номенклатури та асортименту. Номенклатура освітніх послуг ВНЗ – це сукупність усіх послуг, які надаються конкретним ВНЗ: підготовка спеціалістів (різного рівня), перепідготовка спеціалістів (включаючи другу вищу освіту), підвищення кваліфікації і т. д. До номенклатури освітніх послуг ВНЗ входить сукупність асортиментних груп кожного виду послуг. Асортимент освітніх послуг ВНЗ можна визначити як набір напрямів та спеціальностей, що пропонуються споживачам, які бажають отримати освіту певного виду та рівня.

На думку В. А. Дворянкова, одним з важливих параметрів оцінки рівня соціальної безпеки регіону є показники стану людського потенціалу: доля осіб з вищою освітою, кількість студентів на 1000 осіб і т. п. Тобто в даному випадку рівень соціальної безпеки регіону вважається залежним від забезпеченості населення освітніми послугами ВНЗ. Якщо асортимент та номенклатура освітніх послуг ВНЗ не відповідають потребам регіонального соціуму, то виникає дисбаланс між

попитом та пропозицією на регіональному ринку праці, що у довгостроковій перспективі може негативно вплинути на рівень соціальної безпеки регіону. Г. А. Лукічев формулює наступну вимогу до функціонування сучасних ВНЗ: витрати коштів сімей, а також часу і зусиль індивідів на освіту повинні бути компенсовані отриманням зайнятості з достойною оплатою праці та укріпленням соціального становища випускників. Якщо цього не відбувається протягом тривалого часу, то в соціумі неодмінно виникають негативні реакції: зростає недовіра населення до влади, виникає розчарування в освіті, зростає невпевненість у своєму майбутньому і т. д.

Ринок освітніх послуг регіональних ВНЗ та регіональний ринок праці мають знаходитись у стані продуктивної взаємодії. Але в демократичному суспільстві на є прийнятними методи державного регулювання економічних процесів, що застосовувалися за умов командно-адміністративної системи. Свобода підприємництва, в тому числі у сфері надання освітніх послуг, унеможливорює пряме втручання держави в асортиментну політику ВНЗ (особливо приватних). Отже, сьогодні підвищується відповідальність кожної особистості за вибір освітніх послуг відповідно до своїх можливостей і потреб.

Окрім того, сьогодні зростає роль різних видів післядипломної освіти. До ВНЗ все частіше приходять люди, які вже мають вищу освіту, але не затребувані на ринку праці і тому хочуть змінити свою спеціальність. Така освіта дуже рідко фінансується з державного бюджету. Отже, розширення асортименту платних послуг ВНЗ в сфері післядипломної освіти дорослих дасть можливість покращити ситуацію на регіональних ринках праці і сприятиме підвищенню рівня соціальної безпеки регіонів.

УДК 316.44:314.15–024.62–057.875(477.73)

Фесенко А. М.,
канд. іст. наук, доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

МІГРАЦІЙНІ НАМИРИ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ м. МИКОЛАЄВА ТА НАСЛІДКИ ЇХНЬОЇ МОЖЛИВОЇ РЕАЛІЗАЦІЇ

В Україні протягом вже багатьох років спостерігається посилення тенденцій зростання виїзду за кордон молоді, зокрема студентів і випускників ВНЗ, формування в них відповідних намірів, орієнтацій, настанов.

Потужні потоки заробітчанства сформувалися в умовах наявної ситуації на ринку праці молодих спеціалістів. Студенти-старшокурсники та випускники-молоді спеціалісти стикаються з низкою типових та вельми поширених в сучасних кризових реаліях проблем: неактуальність обраної професії на ринку праці, брак робочих місць, недостатня конкурентоспроможність молодих претендентів на працевлаштування у порівнянні з більш досвідченими працівниками, неофіційний характер працевлаштування у багатьох сферах, в тому числі й у «тіньовому бізнесі», що тягне за собою виконання роботи не за одержаним фахом, відсутність належних умов праці, соціальної захищеності, поразку у трудових правах, нарешті, ризик опинитися у стані тривалого (застійного) безробіття.

Масштаби поширеності цих проблем спонукає молодь до вироблення таких професійно-трудова стратегій, важливою складовою яких є трудова еміграція, в тому числі безповоротна. Студентство та молоді спеціалісти, як більш мобільна соціальна група, при першій нагоді та можливості поїдуть працювати туди, де їх трудові перспективи будуть мати більше шансів на реалізацію, ніж на Батьківщині. У подальшому ж ті з них, хто знайшов добре оплачувану роботу, замислюються залишитись тут на тривалий період або й на постійне місце проживання.

Як з наукової, так і з практичної точки зору є необхідність досліджувати наміри цієї соціальної групи на працевлаштування за кордоном, визначати фактори їх формування, причини та обставини, що спонукають молодь залишати Батьківщину. Дані таких досліджень можуть використовуватися для обґрунтування заходів з підвищення ефективності державної молодіжної та демографічної політики, що, в кінцевому рахунку, послугуватиме зміцненню національної безпеки України, фактором якої є використання потенціалу освіченої молоді.

Здійснене восени 2016 р. емпіричне дослідження (анкетування студентів-старшокурсників чотирьох провідних ВНЗ м. Миколаєва загальною кількістю 400 осіб, проведене магістранткою кафедри соціології ЧНУ ім. Петра Могили В. Білобровою під керівництвом доцента кафедри А. М. Фесенка), яке мало на меті визначення міграційних намірів та орієнтацій миколаївських студентів-старшокурсників, підтвердило, що сучасна освічена молодь добре уявляє наявність та гостроту вищезазначених проблем на вітчизняному ринку праці молодих спеціалістів та власну занижену конкурентоспроможність за таких умов. Останнє й спонукає молодь до пошуку інших варіантів вирішення, серед яких саме і є зовнішня трудова міграція – як тимчасова, так і постійна.

У ході дослідження було з'ясовано, що респонденти позитивно ставляться до трудової еміграції як соціальної практики та поширеного в

Україні соціального явища. До типових причин, які зумовлюють формування та поширення трудовіміграційних намірів та практик, респондентів відносять: відсутність фінансової стабільності та реальних перспектив соціально-економічного розвитку в Україні, низький рівень життя та матеріального забезпечення сімей, що не дозволяють їм задовольняти життєво необхідні потреби. В плані мотивації формування таких намірів в них самих було названо: «кращі умови праці, що їх пропонує закордонний роботодавець» (відзначили 35 % опитаних) та «високий рівень оплати праці, що їх пропонує закордонний роботодавець» (відзначив 31 % опитаних), а також «відсутність фінансової стабільності та реальних перспектив соціально-економічного розвитку в Україні (11 %)». Повний розподіл відповідей респондентів представлено на рис. 1.

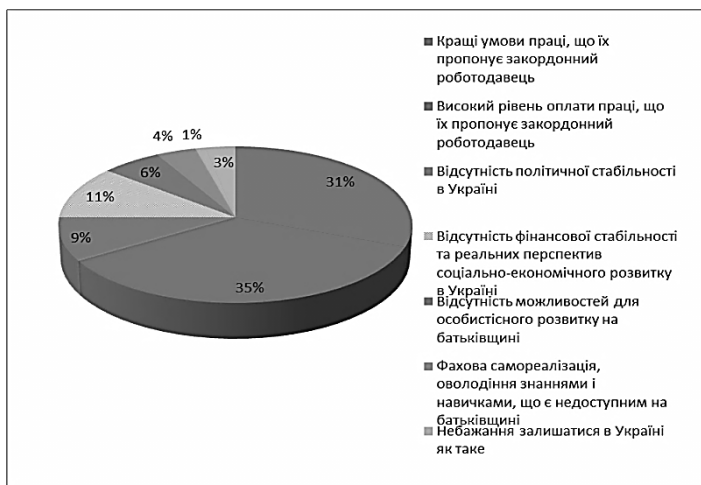

Рис. 1. Причини, що зумовлюють формування міграційних намірів

Відтак, більшість опитаних студентів-старшокурсників в майбутньому планують працевлаштування за кордоном. Дослідження підтвердило наявність еміграційних настроїв серед значної частини студентів: 75 % опитаних замислювалися над тим, щоб виїхати працювати за кордон, і лише 5 % не виявили такого наміру; причому 20,4 % готові виїхати за кордон на постійне місце проживання, 35,6 % – поїхати на тимчасові заробітки, а ще 25,9 % обрали варіант «виїхав би за кордон з метою одержання додаткової освіти та досвіду». Половина опитаних (50,5 %) хотіли б поїхати на працевлаштування до англосовних країн (США, Великої Британії, Канади, Австралії та ін.); ще 12 % виявили

бажання їхати до країн континентальної Європи (центральна, західна, південна), ще 5 % – до країн СНД.

Щодо перспектив соціально-економічного та політичного розвитку України в найближчому майбутньому, то опитані студенти здебільшого вважають їх негативними, що також, як вже зазначалося вище на підставі результатів даного дослідження, є доволі вагомим чинником формування їхніх міграційних намірів. Отримані дані ілюструє рис. 2.

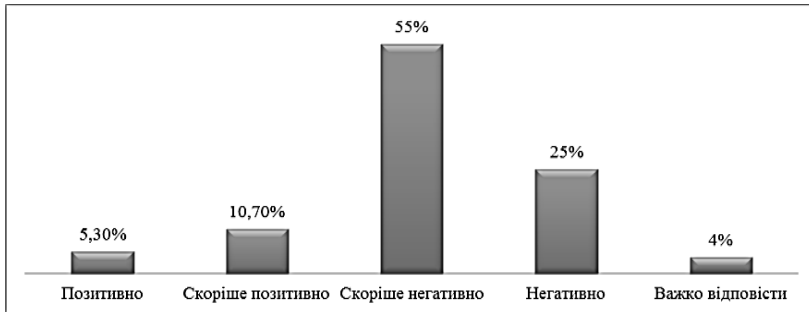

Рис. 2. Оцінка перспектив розвитку України на найближчі роки

Отже, враховуючи стан справ у сфері молодіжної зайнятості, кризовий характер економіки, падіння рівня життя населення, політичну нестабільність і, як результат, невпевненість підростаючого покоління у завтрашньому дні, можна стверджувати, що проблема міграції та зміцнення міграційних намірів освіченої молоді найближчим часом не втратить своєї актуальності.

Державі, регіональним соціумам слід серйозно замислитися над цією проблемою, яка свідчить не тільки про вимивання «людського капіталу», але й про демотиваційний стан свідомості молоді щодо його участі у вітчизняному суспільному виробництві та громадському житті суспільства.

Це може кваліфікуватися сьогодні як один з найбільш серйозних викликів національній безпеці України, складовими якої є соціально-економічна та соціально-демографічна безпека, стан яких не в останню чергу залежить від потенціалу та самосвідомості молоді, перш за все її елітної частини – студентства та молодих спеціалістів.

Держава, перспективні молоді громадяни якої втратили віру у майбутнє та перебувають у «стані пакування валіз», навряд чи матиме шанси прискореного суспільно-економічного розвитку, натомість опиняється під загрозою втрати економічного суверенітету в умовах викликів глобалізованого світу.

ОПЫТ ПРИМЕНЕНИЯ БИНАРНОЙ ЛОГИСТИЧЕСКОЙ РЕГРЕССИИ ДЛЯ ПОСТРОЕНИЯ ИДЕНТИФИКАЦИОННЫХ МОДЕЛЕЙ

В докладе будут использованы результаты опросного исследования «Открытое мнение – Крым», которое было проведено в течение апреля-июня 2016 года содружеством профессиональных социологов «Открытое мнение», объединяющим специалистов из разных исследовательских организаций.

Предпринятый в исследовании «ОМ – Крым» анализ пространственно-территориальной идентификации позволяет выявить степень идентификации индивида с конкретным пространственно-территориальным сообществом. Выбор респондентами определенного типа пространственно-территориальной идентичности свидетельствует о приоритетности для него данного социального пространства. К вопросу «*Кем Вы считаете себя в первую очередь?*» прилагались в качестве вариантов локальная (житель города, района, в котором живет), региональная (житель Крыма, крымчанин), общегосударственная (гражданин России/Украины) и космополитическая (гражданин Мира, житель планеты Земля) идентичности. Респондентам предлагался выбор только одного варианта с целью выяснить наиболее приоритетную самоидентификацию.

Прежде чем мы приступим к анализу полученных результатов, хотелось бы обратить внимание на следующее обстоятельство: согласно опросу «ОМ-Крым», в Крыму с большим отрывом лидируют две идентичности: общегосударственная и региональная – крымчане в первую очередь считают себя «гражданами России» (43 %) и «жителями Крыма» (35 %).

Чтобы иметь возможность статистически исключить влияние факторов, несущественных для самоидентификации, мы провели бинарный логистический регрессионный анализ для выявления предикторов, которые влияют на самоидентификацию крымчан (т. е. объясняют большую долю вариации, и иными словами повышают вероятность того, что респонденты предпочтут тот или иной вид самоидентификации). Если быть точными, то нас интересовало отношение вероятности того, что интересующее нас событие (самоидентификация с определенной группой) произойдет к вероятности, что оно не произойдет.

Наша цель состояла в том, чтобы построить логистические регрессионные модели для двух групп респондентов, которые в первую оче-

редь считают себя «гражданами России», и для тех, кто в первую очередь считают себя «жителями Крыма, крымчанами». Обе переменные – «общегосударственная» и «региональная» идентичности – выступали в качестве зависимой переменной в наших моделях.

Первым шагом мы преобразовали все переменные, которые теоретически могли выступать независимыми переменными (предикторами) в наших моделях, в дихотомические, имеющие два значения, символизирующие выбор (или отсутствие выбора) того или иного идентитета как первоочередного. Затем зависимую переменную «Кем вы себя считаете в первую очередь?» мы преобразовали в пять дихотомических переменных, которые по совокупности эквивалентны одной исходной переменной. Этим бинарным переменным были присвоены значения 1 или 0.

В результате этих преобразований в нашем массиве дополнительно образовалось порядка 100 бинарных переменных, которые теоретически могли выступать в качестве предикторов. Это достаточно большое количество кандидатов для выборки объемом 1101 чел. Их число мы решили снизить, принимая в расчет показатель асимметричной связи между номинальными переменными – λ , который позволяет проверить, насколько располагаемые нами данные, подходят для проведения бинарной логистической регрессии и могут дать точную модель.

Следующим шагом было обнаружение переменных, которые тесно коррелируют между собой, и исключить их из набора, т.к. внутренняя корреляция может повлиять на поведение всех предикторов набора. В нашем случае таковыми являются все значения переменной «Кем Вы себя считаете в первую очередь?». После этого мы отобрали 10–15 наиболее вероятных предикторов и построили итоговые модели, применив процедуру пошаговой регрессии Forward: LR в пакете IBM SPSS. Метод пошаговой регрессии позволяет получить более точную информацию о значимости переменных на основе отношения функции правдоподобия модели.

Модель «общегосударственной идентичности» (идентичен «в первую очередь считают себя гражданами России») (M1): оценка качества модели Nagelkerke (R^2), показывающее долю влияния всех предикторов модели на дисперсию зависимой переменной, равна 19. Построенная модель позволяет корректно классифицировать 64,8 % респондентов, что для социологической модели вполне приемлемо.

Полученная итоговая модель для «общегосударственной» идентичности состоит из 5 предикторов, значимых на 5-процентном уровне значимости. Вероятность самоидентификации крымчан «в первую очередь с гражданами России» согласно полученной модели бинарной логистической регрессии более всего зависит от национальности, а именно, принадлежности к этническим русским; от длительности проживания в Крыму («укорененности»); включенности в российское

информационное пространство (наличия повседневной информационной связи со всеми гранями жизни россиян, где бы они не жили); возраста (чем старше респонденты, тем выше вероятность отнесения себя к изучаемой группе); не менее значимой оказалась и оценка экономической ситуации в Крыму (положительные оценки повышают вероятность идентификации в первую очередь с гражданами России).

Модель «региональной» идентичности (идентитет: «в первую очередь считают себя «жителями Крыма, крымчанами»). Оценка качества модели Nagelkerke (R^2) равна 15 %. Статистика попадания в группу 69,3 %, что для социологической модели вполне приемлемо. М2 также включает 5 предикторов, значимых на 5-процентном уровне значимостью.

Логистический регрессионный анализ показал, что выбор в первую очередь «региональной идентичности», из всех возможных параметров наиболее тесно связан с этнической принадлежностью (если респондент считает себя крымским татаринном, то вероятность повышается до 78 %, а если «украинцы», то на 63 %); местом жительства (если респондент живет в пгт или селе, то вероятность, что он будет считать себя «крымчанином» повышается до 63 %); возрастом (не старше 55-ти лет), а также длительностью проживания в Крыму (укорененностью).

Итак, проведенный логистический регрессионный анализ прежде всего позволил нам статистически исключить влияние факторов, которые не являются существенными для параметров самоидентификации, однако мы не можем считать качество полученных моделей приемлемым. Тем не менее, мы показали, что умелое применение метода бинарной логистической регрессии позволило выявить интересные, на наш взгляд, и не до конца понятые стороны взаимодействия и взаимовлияния разных идентичностей, направляющих поведение человека в различных сферах социальной жизни. Тем самым открыта дорога к выдвижению новых гипотез и их проверке.

УДК 316.654:378.4]:303.442.23

Іванова І. Ф.,

канд. пед. наук, доцент кафедри,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

СОЦІАЛЬНІ УЯВЛЕННЯ ГОРОДЯН ПРО РОЛЬ ВНЗ У СУСПІЛЬСТВІ

Актуальність заявленої теми дослідник вбачає в необхідності формування громадської думки щодо вищої освіти як інноваційного стра-

тегічного ресурсу країни, який поряд з іншими факторами спроможний забезпечити розв'язання соціально-економічних проблем суспільства, створюючи умови для національної безпеки України. За твердженням науковця А. Бажала, досвід найбільш розвинених країн світу, таких, як Японія, США, Німеччина, свідчить про те, що прибутковість науко-міських технологій і машин потенційно може перевищувати прибутковість нових родовищ корисних копалин. Саме тому в цих та інших розвинених країнах «студентів навчають тільки там, де творять науку – в процесі наукового пошуку із розробки новітніх технологій, у якому вони – повноправні учасники».

Соціальні уявлення українців про місію (високе призначення, відповідальну роль) вищого навчального закладу стали предметом емпіричного дослідження, проведеного Центром соціологічних досліджень Чорноморського національного університету імені Петра Могили на початку 2017 року у формі анкетного опитування. Об'єктом дослідження стали городяни міста, чисельність яких (400 осіб) визначалася за допомогою вибірки, багатоступеневої, районованої, власне імовірнісної, квотної, репрезентативної за віком, статтю та місцем проживання респондентів.

Матеріали проведеного емпіричного соціологічного дослідження дозволяють вести мову про наявність певних тенденцій, які відслідковуються з питання розуміння городянами ролі ВНЗ в суспільстві. Традиційно більшість опитаних мешканців міста (58,2 %), незалежно від статі, в якості головної ролі, яку виконують в суспільстві вищі навчальні заклади, назвали підготовку висококваліфікованих кадрів (34,1 %): 53,3 % опитаних чоловіків та 51,9 % жінок; – передачу знань та досвіду наступним поколінням (24,1 %): 38 % опитаних жінок та 35,9 % чоловіків. Аналогічними були відповіді респондентів у розрізі вікових категорій.

Лише 11,9 відсотків респондентів (20,1 % чоловіків, 16,7 % жінок) вбачають провідну роль вишів у здійсненні науково-дослідницької діяльності; 5,5 % (10,2 % жінок і 6,5 % чоловіків) – у розробці програм розвитку країни. Незважаючи на певну кількісну відмінність у відповідях жінок і чоловіків, спостерігається несприйняття представниками обох статей ВНЗ як інтелектуального ресурсу країни. Аналіз результатів опитування за віковою належністю показав, що вважає науково-дослідницьку діяльність головним призначенням ВНЗ у суспільстві більшою мірою молодь: респонденти 18 – 29 років.

Достатньо невелика кількість опитаних відповіла, що високим призначенням ВНЗ є виховання патріотично налаштованої молоді та відновлення розвитку національних традицій: 8,6 % і 6,2 % відповідно. Стосовно останнього слід зауважити, що отриманий результат можна

вважати позитивним, тому що він демонструє, що часи, коли ВНЗ відносили до ідеологічних та виховних установ, – в минулому; але і негативний відтінок він також має: в сучасних умовах (анексія Криму, військові дії на Сході країни) патріотизм кожного українця – це можливість подолання корупції, економічної та соціальної кризи, побудови дійсно незалежної самостійної країни.

Очікуваними були відповіді на питання щодо чинників, які перешкоджають ВНЗ виконувати свою головну роль у суспільстві. Були названі корумпованість системи вищої освіти (26,1 % респондентів), недостатнє фінансування (18,9 % опитаних) та застаріла матеріально-технічна база (15,3 % респондентів), тобто ті чинники, які негативно впливають на розвиток країни в цілому і не дають їй просуватися шляхом інновацій та прогресу. Саме ці чинники, на думку дослідника, зробили прогнозованими відповіді на питання, якою мірою мешканці Миколаєва задоволені станом вищої освіти: 48 % – скоріше та повністю не задоволені; 35 % – повністю та скоріше задоволені; 17 % було важко відповісти на це питання.

Таким чином, у соціальних уявленнях миколаївців ВНЗ в суспільстві виконують, передусім, роль організатора підготовки професійних кадрів шляхом передачі молоді накопичених знань та досвіду, тобто переважає інструментальний підхід до визначення місії ВНЗ, відтіснивши ідеологічний, який був розповсюджений за радянських часів. Не сформованою громадська думка щодо інноваційного потенціалу вищої освіти. Вищі навчальні заклади, як показали результати емпіричного соціологічного дослідження, не розглядаються миколаївцями як інструмент соціально-економічних перетворень в країні з причини корумпованості вищої освіти, слабкої матеріально-технічної бази та недостатнього фінансування.

УДК 316.77

Бороденко О. В.,

канд. філос. наук, ст. викладач,
ЧНУ ім. Петра Могили, м. Миколаїв, Україна

КОНТЕНТ-АНАЛІЗ ІНТЕРНЕТ-ПОВІДОМЛЕНЬ ЯК МЕТОД ДОСЛІДЖЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА ПІВДЕННОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Контент-аналіз використовується в практиці емпіричних соціологічних досліджень вже понад століття. Виступаючи на церемонії від-

криття Німецького соціологічного товариства в 1910 р., Макс Вебер доводив переваги цього методу при аналізі газетних публікацій. Теорія та методика контент-аналізу (далі в нашому тексті – КА) розроблялась, зокрема, в працях Б. Берельсона, Г. Лассуелла, К. Г. Кріппендорфа, Л. Ньюмана, П. Солтера; О. Алексеева, Т. Жарикової, В. Мансурова, Л. Федотової; а також українськими вченими В. Івановим, Н. Костенко. Безумовною перевагою КА, як неопитувального методу, є те, що дослідник не може впливати на об'єкт дослідження. Окрім того, КА дозволяє проаналізувати достатньо великий обсяг інформації за певний відтінок часу, виявити при цьому приховані смисли та підтексти.

У рамках кафедрального дослідницького проекту під назвою «Ефективне функціонування та розвиток регіонального соціокультурного середовища в умовах децентралізації як запорука національної безпеки України» нами пропонується використання кількісного квантифікованого контент-аналізу повідомлень регіональних інформаційних інтернет-сайтів. Даний метод використовується як *один із методів* емпіричного аналізу в рамках проекту, паралельно із опитуванням, а отримані в результаті анкетування та КА дані дадуть можливість співставити їх, що зробить наукові висновки більш валідними.

Генеральну сукупність складають інтернет-сайти (ІС) трьох областей: Миколаївської, Одеської, Херсонської (Південний регіон України). Вважасмо доцільним згрупувати їх за наступними категоріями: 1) ІС органів влади (обласні ради, міські ради, правоохоронні органи, силові структури); 2) ІС органів місцевого самоврядування (обласні, міські, сільські, селищні, районні ради, їхні виконавчі органи); 3) ІС вищих навчальних закладів; 4) ІС шкіл; 5) ІС партій та громадських організацій; 6) ІС культурно-мистецьких закладів; 7) ІС бібліотек. Така диференціація дає можливість провести *порівняльний аналіз контенту*.

Мета та завдання дослідження визначаються на основі мети й завдань кафедрального проекту в цілому.

Метою дослідження є вивчення спрямованості, інтенсивності та форм впливу регіональних інтернет-ЗМІ на аудиторію та громадську думку з проблем національної безпеки, стабільного розвитку та ефективного функціонування Південного регіону України в умовах децентралізації, а також вивчення репрезентації в інтернет-повідомленнях регіону тематики кафедрального наукового проекту. Досягнення даної мети дає можливість: 1) простежити, наскільки повно, якісно, змістовно репрезентована в Інтернеті проблематика, пов'язана із процесами децентралізації; 2) яке місце приділяється (та чи приділяється взагалі) висвітленню та осмисленню наявності загроз і ризиків для регіонального середовища; 3) які саме загрози, ризики та проблеми найбільше хвилюють авторів повідомлень та власників сайтів.

Робоча гіпотеза дослідження: Регіональні інформаційні інтернет-сайти неповно (а окремі з них – необ’єктивно, неяскраво, неграмотно) висвітлюють соціокультурний розвиток регіону в умовах децентралізації, місцеві проблеми, діяльність органів влади та місцевого самоврядування, думки та почуття громадян, наявність і характер загроз і ризиків.

Чому для нас є важливим аналіз змісту саме інтернет-повідомлень, адже вказані вище проблеми присутні на шпальтах місцевих газет, сторінках часописів, брошур, на телебаченні та радіо? Справа в тому, що зараз за рівнем популярності Інтернет вийшов на одне з перших місць завдяки доступності та іншим перевагам. Так, за даними соціопитування, проведеного 1–10 лютого 2017 р. компанією «Research & Branding Group» (загальноукраїнська вибірка, опитано 1800 осіб) телебачення та Інтернет є найбільш популярними ЗМІ в Україні; причому серед молоді переважає саме Інтернет. Окрім того, регіональні веб-сайти, на наш погляд, більш якісно висвітлюють соціально важливі події та теми, ніж інші види місцевих ЗМІ.

Для проведення КА сайта можна скористатись методикою запитів у пошукових системах (Гугл, Яндекс, Рамблер); при цьому важливо, щоб сайт був проіндексований в пошуковій системі. Існують також спеціальні комп’ютерні програми для КА (зокрема, Concordance – спеціальна програма для аналізу електронних документів; ЛЕКТА, SALT, Word Stat та інші).

Кожний сайт містить такі основні складові: домашня сторінка, посилення та карта сайту. *Вибіркову сукупність* складають лише статті, новини, накази та розпорядження, звіти, інформаційно-аналітичні матеріали, листування. Такі види повідомлень, як оголошення, довідки, реклама і т. п. не входять до вибіркової сукупності. Вибірка систематична, покрокова (крок 2 або 3).

Одиницями нашого кількісного КА є слова та словосполучення, що належить до наступних категорій: «*децентралізація*», «*соціокультурна сфера / соціокультурне середовище / соціокультурний розвиток регіону*», «*зовнішні / внутрішні загрози*», «*ризик*», «*небезпеки*». Простежити репрезентацію окремих небезпечних для регіональної спільноти тенденцій дозволяє використання наступних лексичних одиниць: «*бідність*», «*зубожіння*», «*маргінальність*», «*соціальна нерівність*», «*освітня нерівність*», «*політична / економічна / соціальна криза*», «*корупція / корумпованість / хабарництво*», «*недовіра до влади*», «*злочинність*» і т. п.

КА може бути доповнений блоком перемінних, що містить аналіз коментарів до проаналізованих нами повідомлень, а також аналіз джерел думок та цитат, які містяться в повідомленнях.

Окрім кількісного КА, якому присвячена наша публікація, вважаємо доцільним проведення якісного контент-аналізу повідомлень регіональних інтернет-сайтів, а також інтерпретативного КА, який дасть можливість виявити латентні смисли та значення. До речі, останній вид КА дозволяє прослідкувати історію формування загроз і ризиків, динаміку та особливості дії культурних і ментальних травм.

Проведення контент-аналізу за часом розраховано орієнтовно на 6 місяців. Передбачається проаналізувати приблизно 1400–1500 повідомлень зі 100–120 сайтів. З метою досягнення більшої валідності результатів є доцільним проведення КА «двома руками», робота групи приблизно з 20 кодувальників. Важливим є також визначення показника міжкодувальної надійності для номінальних категорій R (Reliability): за найбільш поширеною формулою Холсті, або ж за формулами Перро-Лея, «каппа Коена» тощо.

УДК 316.7:316.35

Власова Н. Ф.,

аспірант,

Класичний приватний університет, м. Запоріжжя, Україна

СПОРТ У ВИМІРІ СОЦІОЛОГІЧНОГО ДИСКУРСУ

Багатоаспектність спорту як соціального феномену, його вплив на різні сфери суспільного життя у транзитивному українському суспільстві породжує необхідність його соціологічної рефлексії в межах існуючих соціологічних парадигм.

Спорт з соціологічної точки зору досліджували Т. Веблен, М. Вебер, А. Кьох, Х. Ортега-і-Гассет, Й. Гейзінг, К. Ясперс, Й. Гейзінг, Т. Парсонс, К. Стівенсон, Г. Люшен та С. Гульденпфенінг, Н. Еліас, Дж. Магуайр, Г. Ленк, Дж. Масіоніс, М. Фуко, Ж. Лакан, Ж.-Ф. Ліота, Ж. Бодрійяр, Ж. Дерріда.

Соціальна сутність спорту досліджувалась в соціологічному дискурсі у наступних аспектах:

- як форма споживання вищих верств суспільства, які за його допомогою підкреслювали свій соціальний статус (Т. Веблен).
- як раціоналізація (М. Вебер).
- як система (А. Кьох, П. Бурдьє).
- як ігрова діяльність (Х. Ортега-і-Гассет, Й. Гейзінг, К. Ясперс).
- як суспільно-інтегративна функція (Т. Парсонс, К. Стівенсон).

- як джерело конфлікту (Г. Люшен та С. Гульденпфенінг).
- як фігурації (Н. Еліас, Дж. Магуайр). Н. Еліас, Дж. Магуайр розглядали спорт через фігурації – це соціальні процеси і структури, ланцюжки взаємозв'язків, в яких люди взаємодіють один з одним.
- як символічний світ (Г. Ленк).
- як інтеракція (Дж. Масіоніс).
- як віртуальна реальність (М. Фуко, Ж. Лакан, Ж.-Ф. Ліота, Ж. Бодрійяр, Ж. Дерріда).

Розмаїття підходів до вивчення соціальної сутності спорту, що здійснюється на соціологічному теоретико-методологічному підґрунті, з одного боку, свідчить про неможливість подолати протиріччя між мікро- та макросоціологічними теоріями, між прибічниками теорії структур та теорії дії, а з іншого – дозволяє розглядати спорт як складний багатоаспектний феномен сучасності, що має стосунок майже до всіх сфер суспільного життя та виявляється на різних його рівнях.

ЗМІСТ

СЕКЦІЯ 1

Глобалізація та регіоналізація у контексті національної безпеки: держава і громадянське суспільство

<i>Мейжис І. А.</i> Соціокультурні складові національної безпеки	1
<i>Безрукова О. А.</i> Феномен волонтерства в контексті регіональної безпеки	3
<i>Онищук В. М.</i> Гуманітарні механізми українського суспільства	5
<i>Гавеля В. Л.</i> Онтологія прогнозів	7
<i>Коробов В. К.</i> Індекс демократичного розвитку регіонів України: проблеми вимірювання соціокультурних і безпекових чинників	9
<i>Ляпіна Л. А.</i> Мультикультуралізм як стратегія вирішення проблем культурного розмаїття у контексті національної безпеки України: аналіз теоретичних моделей	11
<i>Макарчук О. М.</i> Проблеми реформування у контексті національної безпеки	14
<i>Козачук М. Б.</i> Військове волонтерство як реалізація базисної цінності національної безпеки України	17
<i>Василюха О. В.</i> Етнічна толерантність: соціологічний дискурс.....	19

СЕКЦІЯ 2

Соціально-психологічні та філософські аспекти безпеки соціуму

<i>Осипов А. О.</i> Практична спрямованість антропософії Рудольфа Штайнера	22
<i>Шайгородський Ю. Ж.</i> Умови та чинники формування сучасного політичного мислення	23
<i>Броннікова Л. В.</i> Образ науки у філософії С. Кримського.....	25
<i>Бронніков В. Д.</i> Інтелігенція як духовна еліта українського суспільства	27
<i>Дрожанова О. М., Ступак О. П.</i> Екзистенційна потреба в укоріненні в «світі без опори»	28

<i>Костельнюк М. М.</i> Понимание совести в интерпретации Петра Могилы	30
<i>Гладир Я. С.</i> Заходи педагогічної підтримки адаптації іноземних студентів у ВНЗ України	32

СЕКЦІЯ 3

Соціально-економічні й демографічні детермінанти регіональної безпеки

<i>Лобанова А. С., Славіна О. С.</i> Екологічні та демографічні ризики у великому промисловому регіоні: на прикладі Криворіжжя (Україна)	34
<i>Зоська Я. В.</i> Антиспоживацтво та споживча соціалізація у протидії поширення консьюмеризму в Україні	36
<i>Орлова О. І.</i> Вирішення молодіжних проблем у сучасній державній політиці	38
<i>Локтіонова Д. А.</i> Урбаністичний рух м. Миколаєва: стан та перспективи розвитку	40
<i>Чорна В. О.</i> Трудоміграційний тренд південного регіону України	42
<i>Варга Н. І.</i> Еміграційні настрої населення Закарпаття як загроза регіональному ринку праці	45
<i>Каркач А. В.</i> Інтернет у формуванні мотивів споживання літніх людей в Україні	47
<i>Бондарець Б. Б.</i> Соціально-демографічний аспект національної безпеки України: проблеми, загрози, перспективи	49
<i>Мельничук В. М.</i> Соціально-професійна мобільність як стратегія забезпечення особистісної безпеки	51

СЕКЦІЯ 4

Прикладні дослідження соціокультурних проблем безпечного функціонування та розвитку регіонального соціуму

<i>Полтораєк В. А., Стадник А. Г.</i> Інформаційна безпека в структурі національної безпеки країни у період інформаційної війни	54
<i>Грбовець І. В.</i> До питання взаємодії національної поліції України та громадськості (на прикладі м. Кривий Ріг)	56

Калашинікова Л. В. Регіональний вимір національної безпеки України (на прикладі м. Миколаєва).....	58
Рожанська Н. В. Номенклатура та асортимент освітніх послуг ВНЗ як чинники соціальної безпеки регіону.....	59
Фесенко А. М. Міграційні наміри студентської молоді м. Миколаєва та наслідки їхньої можливої реалізації.....	61
Князева Е. В. Опыт применения бинарной логистической регрессии для построения идентификационных моделей	65
Іванова І. Ф. Соціальні уявлення городян про роль ВНЗ у суспільстві	67
Бороденко О. В. Контент-аналіз інтернет-повідомлень як метод дослідження соціокультурного середовища південного регіону України.....	69
Власова Н. Ф. Спорт у вимірі соціологічного дискурсу	72

Редактор *Д. Стригіна*.

Технічний редактор, комп'ютерна верстка *А. Іщенко*.
Друк, фальцювально-палітурні роботи *С. Волинець*.

Підп. до друку 25.05.2017.

Формат $60 \times 84^{1/16}$. Папір офсет.

Гарнітура «Times New Roman». Друк ризограф.

Ум. друк. арк. 4,42. Обл.-вид. арк. 4,39.

Тираж 40 пр. Зам. № 5261.

Видавць і виготовлювач: ЧНУ ім. Петра Могили.

54003, м. Миколаїв, вул. 68 Десантників, 10.

Тел.: 8 (0512) 50-03-32, 8 (0512) 76-55-81, e-mail: rector@chmnu.edu.ua.

АДРЕСА ОРГКОМІТЕТУ:

**ОЛЬВІЙСЬКИЙ ФОРУМ – 2017:
СТРАТЕГІЯ КРАЇН ПРИЧОРНОМОРЬСЬКОГО РЕГІОНУ
В ГЕОПОЛІТИЧНОМУ ПРОСТОРИ**

XI Міжнародна науково-практична конференція

Чорноморський національний університет імені Петра Могили,
вул. 68 Десантників, 10,
м. Миколаїв, 54003, Україна

Тел.: (+380512) 50-03-33
(+380512) 50-03-32
(+380512) 76-55-99

Факс: (+380512) 50-03-33 / 50-00-69

E-mail: of@chmnu.edu.ua, avi@chmnu.edu.ua

WEB: <http://www.chmnu.edu.ua>

